

KULTURVÆRDIER

Betænkning fra udvalget om
beskyttelse af kulturværdier i Danmark

ex. 2

Betænkning nr. 1040 . København 1985

Forsidebillede:

Christen Købke

Portræt af kunstnerens søster Cecilie Margrethe Petersen

Emil Hannover nr. 75. Mario Krohn nr. 119.

Generalkonsul Johan Hansens samling, 1921, nr. 650.

Udstillet: Kunstforeningen 1884, 1912 og 1953,

Stockholm 1922, og Biennalen i Venedig 1934.

(solgt på auktion i 1980 for 530.000 kr.

til en udenlandsk køber).

Ka 00-52-bet

ISBN 87-503-5506-6

jj trykteknik as, København.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kapitel 1 - Indledning.

1. Udvalgets nedsættelse	7
2. Udvalgets kommissorium	7
3. Udvalgets sammensætning	9
4. Udvalgets arbejde	9

Kapitel 2 - Sammendrag.

11

Kapitel 3 - Beskrivelse af gældende ordninger til beskyttelse af kulturværdier i Danmark.

1. Beskyttelse efter gældende dansk lovgivning	20
2. Andre ordninger, der fremmer kulturværdiers forbliven i Danmark	25

Kapitel 4 - Internationale, intereuropæiske, EF- og nordiske overenskomster m.v.

1. UNESCO	29
2. Europarådet	30
3. De europæiske Fællesskaber (EF)	30
4. Nordisk Råd	31

Kapitel 5 - Beskrivelse af beskyttelsesordninger i andre lande.

1. Generelle betragtninger	33
2. De nordiske lande	33
3. Lande uden for Norden	41

Kapitel 6 - Udvalgets redegørelse vedrørende UNESCO-konventionen fra 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier.

1. Indledende bemærkninger	56
2. Konventionens historiske baggrund	56

3. Ratifikation af konventionen i andre lande	58
4. Gennemgang af konventionens bestemmelser	59
5. Spørgsmålet om dansk ratifikation af konventionen	66

Kapitel 7 - Vurdering af de nuværende forhold i Danmark.

1. Generelle betragtninger	68
2. Handelen med antikviteter og kunstværker	70
3. Konkrete eksempler, der belyser behovet for beskyttelsesforanstaltninger	72

Kapitel 8 - Udgangspunkter for udvalgets forslag.

1. Udvalgets hovedsynspunkter	75
2. Beskrivelse af genstandsgrupper, inden for hvilke der kan være behov for beskyttelsesforanstaltninger	78
3. Beskrivelse af beskyttelseskriterier	88

Kapitel 9 - Gennemgang af løsningsmodeller.

1. Generelle betragtninger	92
2. De enkelte løsningsmodeller	92

Kapitel 10 - Udvalgets forslag.

1. Indledende bemærkninger	98
2. Forslag til lov om sikring af kulturværdier i Danmark	99
2.1. Generelle bemærkninger til forslaget	99
2.2. Udførselsforbudets udformning	101
2.3. Fastlæggelse af begrebet kulturværdier	101
2.4. Undtagelser fra udførselsforbudet m.v.	104

2.5. Statens forpligtelse til at afgive købstilbud	104
2.6. Beskyttelsesordningens organisation og administration	105
2.7. Forslagets økonomiske konsekvenser	106
3. Forslag vedrørende ratifikation af UNESCO-konventionen fra 1970	108

Bilagsfortegnelse

Bilag 1: Den engelske eksportkontrolordning - Guide til udenlandske gæster	109
Bilag 2: UNESCO-konventionen fra 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier	111
Bilag 3: Forslag til lov om sikring af kul- turværdier i Danmark.	127

KAPITEL 1 - INDLEDNING

1.1. Udvalgets nedsættelse.

Spørgsmålet om, hvorvidt man bør sikre kulturværdiers forbliven i Danmark gennem særlige bestemmelser om udførselsforbud, har været på tale i en årrække.

Man er imidlertid meget tilbage fra at foreslå en sådan lovgivning gennemført ud fra den hovedbetragtning, at det ville medføre meget store administrative og praktiske vanskeligheder at sikre overholdelsen af en lovgivning af denne art.

De tidligere overvejelser om særlige beskyttelsesbestemmelser for danske kulturværdier blev atter aktuelle fra midten af 1970'erne i forbindelse med nogle konkrete sager, specielt sagen om salg af hollandske malerier fra samlingen på Gavnø i 1976. Det lykkedes at få tilvejebragt en særlig bevilling til statens erhvervelse af malerierne, men først på et så sent tidspunkt, at disse allerede befandt sig i et udenlandsk auktionshus, hvorfor sagen måtte opgives.

På denne baggrund tilkendegav Kulturministeriet, at man ville igangsætte en undersøgelse af mulighederne for at indføre generelle bestemmelser om beskyttelse af kulturværdier i Danmark. Igangsættelsen af dette undersøgelsesarbejde blev søgt koordineret med forskellige forventede initiativer på internationalt og specielt nordisk plan.

1.2. Udvalgets kommissorium.

Udvalget blev nedsat af ministeren for kulturelle anliggender den 3. november 1982 med følgende kommissorium:

"Udvalget har til opgave at rådgive ministeriet om

mulighederne for at indføre generelle bestemmelser om beskyttelse af kulturværdier i Danmark, f.eks. i form af forbud mod udførsel af særligt betydningsfulde kultur- og kunstgenstande.

Udvalget anmodes samtidig om at fremkomme med forslag om, hvorledes sådanne beskyttelsesbestemmelser i givet fald mest hensigtsmæssigt kan gennemføres.

I tilknytning hertil bedes udvalget overveje spørgsmålet om eventuel dansk ratifikation af UNESCO-konventionen fra 1970 om midler til at forbyde og forhindre ulovlig import, eksport og salg af kulturel ejendom.

En lang række lande, herunder de nordiske, har endnu ikke ratificeret konventionen, og dette har ført til, at UNESCO-generaldirektøren har opfordret de lande, som endnu ikke har tiltrådt konventionen, til at tage sagen op til fornyet overvejelse.

Også på denne baggrund må en dansk stillingtagen til spørgsmålet om ratifikation af konventionen siges at være blevet aktualiseret.

I den forbindelse henvises desuden til, at Nordisk Råd i rekommandation nr. 14/1977 fremkom med følgende anbefalinger til de nordiske regeringer:

- 1) at vedtage foranstaltninger for gennem lovgivning at skabe beskyttelse mod udførsel af kunstgenstande af værdi for museer og antikviteter fra de respektive lande samt
- 2) at stræbe imod, at den nordiske lovgivning om beskyttelse mod udførsel af sådanne kunstgenstande harmoniseres, uden at beskyttelsen i noget enkelt land derved gøres ringere.

Udvalget skal være bemyndiget til under sit arbejde at tage andre tilgrænsende problemer op til overvejelse.

Det påhviler udvalget at rådføre sig med andre særligt

sagkyndige på området, ligesom udvalget bør drage omsorg for, at de institutioner, foreninger og andre, hvis interesser særligt berøres af disse overvejelser, bliver inddraget i arbejdet.

Udvalget skal desuden være berettiget til at tilkalde fornøden bistand."

1.3. Udvalgets sammensætning.

Udvalget fik følgende sammensætning:

Museumsinspektør Else-Marie Boyhus, formand
udpeget af Kulturministeriet

Overinspektør Mogens Bencard
udpeget af Statens Museumsnævn

Kontorchef Sys Hartmann
udpeget af Miljøministeriets fredningsstyrelse

Overinspektør Harald Langberg
udpeget af Nationalmuseet

Museumsdirektør Erik Lassen
udpeget af Statens Museum for Kunst

Overinspektør, dr. phil. Holger Rasmussen
udpeget af Statens Museumsnævn

Fuldmægtig Eva Paulsen og fuldmægtig Peter Navntoft,
Kulturministeriet, har virket som sekretærer for
udvalget.

1.4. Udvalgets arbejde.

Udvalget har afholdt 17 møder.

Under udvalgsarbejdet har udvalget rådført sig med
repræsentanter for

Ministeriet for skatter og afgifter,
skattedepartementet

Justitsministeriet

Rigsbibliotekarembetet og
Det kongelige Bibliotek

Rigsarkivaren

Ny Carlsberg Glyptotek

Davids Samling
 Ny Carlsbergfondet
 Foreningen af danske naturvidenskabelige museer
 Dansk Antikvitetshandlerunion
 Centralforeningen af Tolvmandsforeninger
 og større landbrugere i Danmark
 Foreningen af Auktionsledere i Danmark
 Den danske UNESCO Nationalkommissions sekretariat
 Nationalmuseets skibshistoriske Laboratorium og
 Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

Udvalget har desuden søgt oplysninger om beskyttelsesordninger i en række lande og specielt de nordiske lande.

Udvalgets formand og den ene af sekretærerne har i Stockholm ført drøftelser med repræsentanter for Utdelningsdepartementet, rigsantikvarieämbetet og forskellige svenske museumsledere.

Endvidere har den ene af udvalgets sekretærer været i London og har indhentet oplysninger om beskyttelsesordningen i Storbritannien ved en samtale med en embedsmand i the Office of Arts and Libraries.

Udvalget har under sin virksomhed været opmærksom på arbejdet i det af Ministeriet for skatter og afgifter nedsatte udvalg om generationsskifteproblemerne i erhvervslivet og i det af Miljøministeriet nedsatte udvalg, der skal undersøge mulighederne for at indføre en løsning af herregårdenes bevaringsproblemer.

København, den 1. maj 1985.

Mogens Bencard
 Else-Marie Boyhus
 (formand)

Sys Hartmann

Harald Langberg
 Erik Lassen

Holger Rasmussen

Peter Navntoft
 Eva Paulsen

KAPITEL 2 - SAMMENDRAG

I kommissoriet blev der pålagt udvalget 2 opgaver.

Udvalget skulle rådgive Kulturministeriet om mulighederne for at indføre generelle beskyttelsesbestemmelser for kulturværdier i Danmark, f.eks. i form af udførselsforbud, ligesom udvalget skulle fremkomme med forslag om, hvorledes sådanne bestemmelser i givet fald kunne udformes.

Endvidere skulle udvalget overveje spørgsmålet om dansk tiltræden af UNESCO-konventionen fra 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier.

Udvalget har således haft den opgave at vurdere behovet og mulighederne for beskyttelse af kulturarven såvel ud fra et nationalt som internationalt synspunkt.

Med baggrund i kommissoriet har udvalget fastlagt begrebet "kulturværdier". Udvalget forstår herved bevarings- og beskyttelsesværdige kulturgenstande, herunder kunstværker, bøger, manuskripter og arkivalier, som udgør en umistelig del af et lands kulturarv, og som i tilfælde af udførsel vil medføre en alvorlig forringelse af denne.

Udvalget har endvidere konstateret, at der findes kulturgenstande i Danmark, som ud fra denne definition må anses for værende af en sådan national værdi.

Udvalgsarbejdet tog iøvrigt udgangspunkt i en gennemgang af de ordninger, som man i dag har i Danmark til sikring af kulturværdiers forbliven i landet. Under denne gennemgang, der er beskrevet i kapitel 3, har det kunnet konstateres, at ganske vist har man ikke i dag i Danmark lovbestemmelser, der direkte tager sigte på at forhindre udførsel af kulturværdier, men man har

dog forskellige lovbestemmelser og andre ordninger, der indirekte fremmer dette mål. Som eksempler kan nævnes museumslovens bestemmelser om afleveringspligt for såvidt angår danefæ og arkæologiske fund samt bestemmelserne om, at der normalt ikke må udskilles genstande fra museernes samlinger.

I fortsættelse af gennemgangen af gældende danske ordninger har udvalget beskæftiget sig med forholdene uden for Danmark. Man har dels vurderet det samarbejde om beskyttelse af kulturarven, der er indledt landene imellem - både internationalt og i mere begrænsede samarbejdskredse - dels har man undersøgt, hvilke beskyttelsesordninger der findes i andre lande, som Danmark normalt sammenligner sig med, herunder specielt de øvrige nordiske lande. Denne del af udvalgets arbejde er beskrevet i kapitlerne 4 og 5.

I kapitel 6 har udvalget redegjort for UNESCO-konventionen fra 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier. (Konventionsteksten er optaget som bilag 2 til betænkningen). Redegørelsen består dels i en beskrivelse af den historiske baggrund for konventionen, dels i oplysninger om, hvilke lande der i dag har tiltrådt konventionen. Endvidere foretages en gennemgang af konventionens enkelte bestemmelser.

Med henvisning til, at de danske museer gennem deres foreninger har anbefalet Danmarks ratifikation af konventionen, og endvidere med henvisning til, at repræsentanterne for de danske auktionshuse og danske antikvitethandlere ikke har udtalt sig imod en ratifikation, konkluderer udvalget i en anbefaling af dansk ratifikation af 1970-konventionen. Dog finder udvalget, at Danmark så vidt muligt bør ratificere sammen med de øvrige nordiske lande. Endvidere anbefaler udvalget ratifikation med forbehold over for bestemmelsen i artikel 5 b, fordi denne bestemmelse pålægger en forpligtelse til udarbejdelse af lister

over beskyttede kulturværdier ikke alene i offentlig, men også i privat eje.

I kapitel 7 gøres rede for udvalgets vurdering af de nuværende forhold i Danmark. Det fastslås heri, at Danmark har en række offentlige museer, hvis samlinger generelt kan betegnes som ganske repræsentative for såvidt angår danske kulturværdier.

Endvidere understreges det, at det er naturligt og ønskeligt, at f.eks. kunstværker som led i det internationale samarbejde kan overføres fra et land til et andet. Det må betragtes som en dansk samfundsinteresse, at dansk kunst kommer til udlandet, lige så vel som at udenlandsk kunst kommer til Danmark, og denne udveksling bør kunne fortsættes. Der kan dog forekomme kunstværker eller genstande, fortrinsvis af en vis alder, der er af særlig national interesse for de lande, hvori de befinder sig, og som derfor bør kunne sikres som en del af disse landes kulturelle arv.

Det er udvalgets opfattelse, at den udførsel af kulturgenstande, der i dag finder sted fra Danmark, næppe kan betegnes som faretruende, men betragtet over en lidt længere periode og på baggrund af den konstaterede, stigende interesse fra udlandet i dansk kunst og danske antikviteter kan en fortsat ubegrænset udførselsadgang medføre uoprettelige tab af kulturværdier og dermed en forringelse af den danske kulturarv.

Udvalget finder derfor, at de gældende danske ordninger er utilstrækkelige, og at der hurtigst muligt bør gennemføres en lovgivning med det direkte sigte at regulere udførslen af kulturværdier fra Danmark.

Kapitel 8 indeholder de generelle betragtninger, der er lagt til grund for udvalgets forslag. Endvidere indeholder kapitlet udvalgets forsøg på en indkredsning af de genstandsgrupper, inden for hvilke der kan

være behov for beskyttelsesforanstaltninger, samt endelig en angivelse af de kriterier, som udvalget foreslår lagt til grund ved bedømmelsen af, om en genstand hører til de kulturværdier, der bør søges beskyttet imod udførsel.

Udvalget finder, at behovet for udførselsrestriktioner for såvidt angår kulturværdier er af begrænset omfang. Derfor bør man ikke tilstræbe en generel forbudsordning, men derimod en kontrolordning for såvidt angår nogle nærmere afgrænsede kategorier af kulturgenstande.

Det er endvidere udvalgets hovedsynspunkt, at beskyttelsesordningen bør udformes på en sådan måde, at hensynet til sikringen af den nationale kulturarv tages uden urimelig indgreb i private interesser, herunder den legale handel.

En afvejning af disse hensyn imod hinanden taler for en beskyttelsesordning, der ikke udelukkende hviler på restriktioner, men derimod bygger på en kombination af udførselskontrol og en forpligtelse for den danske stat til at fremsætte købstilbud i de tilfælde, hvor udførselstilladelse nægtes. Den af staten tilbudte pris bør være en pris, der kan opnås ved salg i det åbne marked. En beskyttelseslovgivning bør således efter udvalgets opfattelse også have det sigte, at det bliver attraktivt at medvirke til at værne om den nationale kulturarv.

De nævnte synspunkter fører efter udvalgets opfattelse til en beskyttelsesordning, der - i hvert fald indtil der foreligger et bredere erfaringsgrundlag - bør udformes som en forholdsvis begrænset ordning, idet der indføres restriktioner for kulturværdier, som kan afgrænses efter enkle, umiddelbart forståelige og overskuelige principper.

I sammenhæng med det synspunkt, at en dansk beskyttel-

sesordning bør iværksættes som en i omfang forholdsvis begrænset ordning, finder udvalget også, at ordningen bør tilrettelægges som en administrativt enkel ordning, og at man såvidt muligt bør bygge på allerede eksisterende administrative og sagkyndige organer fremfor at instituere nye organer.

Udvalget er af den opfattelse, at det ikke kan anses for hensigtsmæssigt at angive bestemte genstande eller genstandskategorier som beskyttelsesværdige i selve beskyttelsesbestemmelserne. Derimod bør bemærkningerne til disse bestemmelser indeholde en nøje beskrivelse af de genstande og genstandsgrupper, der tilsigtes værnet gennem beskyttelsesbestemmelserne. I afsnit 8.2. har udvalget givet sin beskrivelse af en række genstandsgrupper. De genstandsgrupper, der er medtaget i beskrivelsen, er følgende: 1) Naturhistorisk materiale, 2) Arkæologisk fundmateriale, 3) Bygninger, bygningsdele, bygningsinventar, 4) Billeder og genstande, 5) Bøger, manuskripter, arkivalier m.v., 6) Ældre skibe, 7) Film- og lydoptagelser.

Beskrivelsen af disse forskellige genstandsgrupper skal sammenholdes med de særlige beskyttelseskriterier, som er angivet i afsnit 8.3. Beskyttelseskriterierne kan opdeles i følgende 5 hovedkategorier: 1) Nationalhistorisk betydning, 2) Lokalhistorisk betydning, 3) Æstetisk betydning, 4) Sjældenhed, 5) Dokumentarisk-videnskabelig betydning.

I kapitel 9 gennemgås de forskellige modeller for beskyttelsesordninger, som udvalget har overvejet under sit arbejde. Gennemgangen bygger på oplysningerne om beskyttelsesordninger i andre lande, som er beskrevet i kapitel 5, og den spænder fra et generelt udførselsforbud for kulturværdier, dog med dispensationsadgang, i den ene ende af skalaen til en appel til den folkelige forståelse for betydningen af at værne om kulturarven i den modsatte ende.

De forslag, som udvalget er nået frem til, er beskrevet i kapitel 10.

Udvalget foreslår, at der etableres et lovgrundlag med det sigte at bevare den danske kulturarv gennem begrænsning af adgangen til at udføre kulturværdier fra Danmark.

Udvalget finder det naturligt, at et land, der ønsker at værne om sin egen kulturelle arv, også påtager sig at medvirke til bevaring af andre landes nationalarv. Derfor anbefaler udvalget, at Danmark ratificerer UNESCO-konventionen fra 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier, dog med visse forbehold.

Udvalget har måttet erkende, at en harmonisering af beskyttelsesordningerne i de nordiske lande, sådan som det er foreslået i Nordisk Råds rekommandation, næppe vil være gennemførlig på nuværende tidspunkt. Udvalgets forslag til en beskyttelsesordning for danske kulturværdier er derfor udformet ud fra en vurdering af danske forhold og behov.

Ifølge forslag til lov om sikring af kulturværdier i Danmark, som udvalget foreslår gennemført, kræves der særlig tilladelse til udførsel af kulturværdier fra Danmark, men samtidig påhviler der staten en forpligtelse til at afgive købstilbud på genstanden, hvis udførselstilladelse nægtes. Den af staten tilbudte pris skal svare til en pris, der kan opnås ved salg i det åbne marked.

Hovedsynspunktet bag dette lovforslag, der er optaget som bilag 3 til betænkningen, er, at det skal være attraktivt at medvirke til at værne om Danmarks nationale kulturarv.

Udvalgets forslag forudsætter, at der skabes det nødvendige økonomiske grundlag i form af indkøbsbe-

villinger til udførselstruede kulturværdier. Disse bevillinger må først og fremmest tilvejebringes som statslige bevillinger, men udvalget finder det ønskeligt og anser det for nærliggende, at der kan etableres et endnu tættere samarbejde mellem staten og de danske fonde, i hvis formål det indgår at medvirke til sikringen af den danske kulturarv. Ny Carlsbergfondets formand har således over for udvalget givet udtryk for, at fondet er indstillet på at indgå i et sådant samarbejde. Men også en række andre fonde må anses for sandsynlige samarbejdspartnere.

Udvalget skal i den forbindelse understrege, at lovforslaget har det hovedsigte at bevare de danske kulturværdier inden for landets grænser. Derimod er det ikke forslagets hovedformål at udbygge offentlige samlinger. Dette bør fremmes gennem f.eks. museumslovgivningen. I de tilfælde, hvor staten efter forslaget erhverver udførselstruede kulturværdier, vil det oftest være naturligt, at disse indgår i museumssamlinger eller tilsvarende offentlige samlinger. De erhvervede kulturværdier skal imidlertid også kunne forblive i private, danske hjem f.eks. i de tilfælde, hvor de udgør en afgørende del af en helhed.

Den foreslåede beskyttelseslov bør efter udvalgets opfattelse ikke stå alene, men den bør indgå som et led i et flerstrengt system med det fælles formål at værne om Danmarks kulturarv. Et led i et sådant system bør endvidere være dels en bedre information rettet til hele befolkningen om betydningen af disse nationale værdier, dels et intensiveret samarbejde mellem alle, der særligt beskæftiger sig med og kommer i berøring med kulturværdier. Udvalget skal i den forbindelse ikke undlade at pege på den mulighed, at det nærmere undersøges, hvorvidt yderligere skatte- og afgiftslempelser ved overdragelser af kulturværdier kunne udgøre endnu et led i et sådant flerstrengt

system, sådan som man kender det i Storbritannien.

Om indholdet af selve lovforslaget, der er optaget som bilag 3 til betænkningen, kan oplyses, at det fastlægger

at udførsel af kulturværdier kræver særlig tilladelse,

at kulturværdier efter lovforslaget er genstande som

a) er fra før 1660,

b) har en værdi af 100.000 kr. (pristalsreguleret) eller derover og er ældre end 100 år,

endvidere genstande, som

c) af ministeren er særligt udpeget som værende kulturværdier,

at det er ministeren for kulturelle anliggender, der meddeler udførselstilladelse efter indhentet råd hos særligt sagkyndige (et museumsudvalg, overbibliotekaren ved Det kongelige Bibliotek eller rigsarkivaren),

at tilladelse skal gives, hvis ejeren godtgør

a) at genstanden er skabt uden for Danmark og indført hertil inden for de sidste 100 år,

b) at genstanden ønskes udført som en del af personligt indbo i forbindelse med varig bosættelse i udlandet,

at ministeren for kulturelle anliggender er forpligtet til at fremsætte tilbud om erhvervelse af genstanden, hvis udførselstilladelse afslås. Købstilbuddet bør indeholde en pris, der kan opnås ved salg i det åbne marked,

at ministeren for kulturelle anliggender skal rådføre sig med særligt sagkyndige om genstandens værdi,

at genstanden skal forblive i Danmark, hvis ejeren ikke

ønsker at acceptere statens købstilbud eller ikke gør det inden for en frist af 3 måneder.

at der på de årlige finanslove opføres en bevilling til gennemførelse af sådanne erhvervelser.

Udvalget anbefaler, at den foreslåede beskyttelseslov gennemføres hurtigst muligt. Det anbefales endvidere, at det senere - når en ratifikation af 1970-konventionen måtte være gennemført - overvejes at udbygge den danske beskyttelseslov med bestemmelsen om ulovlig import af kulturværdier.

Udvalget skal særligt pege på, at der er specielle områder, der ikke kan opnå tilstrækkelig beskyttelse gennem udvalgets forslag. Dette gælder f.eks. naturhistorisk materiale, der bør søges beskyttet gennem en mere generel beskyttelsesordning i lighed med danefæbestemmelserne.

Udvalget mener endvidere, at der bør iværksættes en mere generel indsats for bevaring af gamle treskibe i Danmark.

Udvalget skal endelig understrege, at det foreslåede regelsæt bør ses som et udtryk for samfundets intentioner med hensyn til bevaring af den fælles nationale kulturarv. Der foreslås ikke opbygget omfattende kontrolforanstaltninger i tilknytning til ordningen, men der tilsigtes derimod fremmet et tillidsforhold mellem private ejere og den danske stat, og som et medvirkende led heri foreslås en årlig statsbevilling i størrelsesordenen 2,5 mio. kr. til køb af udførselstruede kulturværdier.

KAPITEL 3 - BESKRIVELSE AF GÆLDENDE ORDNINGER TIL BESKYTTELSE AF KULTURVÆRDIER I DANMARK.

3.1. Beskyttelse efter gældende dansk lovgivning.

Danmark har ikke en lov med det formål generelt at forbyde eller begrænse udførsel af kulturværdier.

Derimod findes der i den danske lovgivning forskellige bestemmelser, der direkte eller indirekte tager sigte på at sikre kulturværdiers forbliven inden for Danmarks grænser.

Den eneste bestemmelse i dansk ret, der direkte har forbudt udførsel af kulturværdier er § 6 i lensafsløsningsloven, lov nr. 563 af 4. oktober 1919 om lens, stamhuses og fideikommissgodsers samt de herhen hørende fideikommisskapitalers overgang til fri ejendom. Efter denne bestemmelse skulle genstande af kunstnerisk eller historisk værdi af almindelig interesse, når de overgik til fri ejendom efter lovens § 1, forblive i Danmark, og - for såvidt de udgjorde en samling - kunne de gøres tilgængelige for almenheden efter regler fastsat af et særligt nævn, lensnævnet, efter indhentet forslag fra besidderen.

Der findes ikke nogen almindelig beskrivelse af, hvorledes bestemmelserne i lensafsløsningsloven, herunder § 6 om indboet på de berørte herregårde, praktiseredes. Den sagkyndige konsulent for lensnævnet var direktøren for Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg, som efter forhandling i hvert enkelt tilfælde nåede frem til ordninger, hvorefter visse genstande blev afgivet til offentlige samlinger, især Frederiksborgmuseet, medens det øvrige løsøre blev frigivet.

Af bestemmelser i dansk ret, der indebærer en indirekte beskyttelse af kulturværdier imod udførsel fra Danmark, kan nævnes museumslovens - lov nr. 291 af 6.

juni 1984 om museer m.v. - § 5, stk. 1 og § 11, stk. 1, nr. 6, der i almindelighed forbyder henholdsvis de statslige og de statsstøttede museer at udskille genstande fra samlingerne. Dog kan de statsstøttede museer udskille genstande af samlingerne, når de overdrages til statslige eller andre statsstøttede museer og derved forbliver i museumsregie. Hovedsynspunktet bag disse bestemmelser er, at det er en fundamental pligt for et museum at bevare sine museumsgenstande for eftertiden. Dette gælder, uanset om genstandene er fundet, købt eller modtaget som gave, og uanset om de er kommet til museet fra privat eller offentlig side.

Endvidere sikrer bestemmelsen i museumslovens § 16, i tilfælde af en museumsinstitutions ophør, at museumsgenstande kan forblive inden for det samlede danske museumsvesen og dermed fortsat være i offentlig dansk eje.

I museumslovens kapitel 6 om arkæologiske opgaver er der en række bestemmelser, der fastslår statens ejendomsret til forskellige genstande og fastlægger en afleveringspligt til rigsantikvaren. Heraf følger, at en afhændelse af disse genstande såvel indenlands som udenlands er ulovlig og forbundet med strafansvar. Efter bestemmelserne i museumslovens § 26, der har afløst den tidligere bestemmelse i naturfredningslovens § 49, beskyttes jordfaste fortidsminder, som man ikke har haft mulighed for at kende på forhånd, men som fremkommer i forbindelse med jordarbejder. Beskyttelsen omfatter desuden de genstande, der findes i tilknytning til fortidsmindet. Beskyttelsen indebærer, at jordarbejdet skal standses, og at fundet skal anmeldes til rigsantikvaren. Endvidere skal fundne genstande efter anmodning afleveres til rigsantikvaren.

Museumslovens § 27 omfatter danefæbestemmelserne, der tidligere var fastlagt blandt andet i Danske Lov. Danefæ er genstande fra fortiden, herunder mønter, der er fundet i Danmark, og hvortil ingen kan godtgøre sin ret som ejer, idet det dog forudsættes, at genstandene er forarbejdet af værdifuldt materiale eller har særlig kulturhistorisk værdi. Det påhviler enhver, der finder eller får Danefæ i sin besiddelse, straks at aflevere det til rigsantikvaren.

I museumslovens § 28 fastslås, at genstande, herunder vrug af skibe, som må antages at være gået tabt for mere end 100 år siden, og som befinder sig i danske farvande, vandløb eller søer, tilhører staten, medmindre nogen godtgør sin ret som ejer. Den, der optager eller får en sådan genstand i sin besiddelse, skal straks aflevere den til rigsantikvaren.

Efter de gældende arkivretlige bestemmelser er der fastslået en almindelig afleveringspligt for statsinstitutioners arkivalier. Efter bestemmelsen i § 6 i bekendtgørelse om statsinstitutioners arkiver og deres forhold til Rigsarkivet og landsarkiverne skal sådanne arkivalier afleveres enten til Rigsarkivet eller til landsarkiverne, og heraf følger således også et forbud mod afhændelse af disse - såvel inden for som uden for landets grænser.

Selv om der for de kommunale arkivalier kun gælder, at kommunalbestyrelsen skal drage omsorg for, at kommuners arkivalier opbevares på betryggende måde, § 62 i lovebekendtgørelse nr. 188 af 22. april 1981 om kommunernes styrelse, må der dog antages også heri at ligge en vis beskyttelse imod udførsel af disse arkivalier.

Også en række beskyttelsesbestemmelser i fredningslovgivningen kan siges at indebære et indirekte forbud mod udførsel af kulturværdier.

Efter bestemmelsen i § 48 i naturfredningsloven -

bekendtgørelse nr. 530 af 10. oktober 1984 af lov om naturfredning - beskyttes de fredede fortidsminder. Bestemmelsen omfatter blandt andet gravhøje, stengrave, voldsteder, forsvarsanlæg, ruiner og broanlæg, der enten er synlige i terrænet, eller som er blevet tinglyst på de pågældende ejendomme. Beskyttelsen indebærer først og fremmest forbud mod beskadigelse eller ændring af fortidsmindet.

Ligesom det er tilfældet med de fredede fortidsminder på landjorden er der nu i naturfredningslovens § 49 fastlagt en beskyttelse af de på havbunden værende fortidsminder m.v. Denne beskyttelse indebærer ligledes forbud mod beskadigelse eller ændring.

Ifølge bestemmelser i § 4 i lov nr. 213 af 23. maj 1979 om bygningsfredning er bygninger, der er opført før år 1536, uden særlig beslutning fredet. Efter lovens § 3 kan miljøministeren endvidere frede bygninger af væsentlig arkitektonisk eller kulturhistorisk værdi, som er 100 år gamle. Uanset alder kan bygninger dog fredes, når det er begrundet i deres fremragende værdi eller i andre særlige omstændigheder. Retsvirkningen af en bygningsfredning er efter § 9 en forpligtelse for ejeren til at holde den fredede bygning i forsvarlig stand. Bygningens tilstand må ikke ændres, og den må ikke nedrives uden miljøministerens tilladelse, lovens § 11.

Bygningsdele er omfattet af en bygningsfredning, og dette gælder i almindelighed også det faste inventar, såsom ovne, indfældede malerier, gobeliner og fliser. Derimod kan løsøre iøvrigt ikke fredes efter bygningsfredningsloven. Der er dog med bestemmelsen i § 16, stk. 2, åbnet mulighed for i særlige tilfælde at yde støtte til inventar i fredede bygninger. Det er en betingelse for sådan støtte, at der er tale om inventar af betydning for den kulturhistoriske helhed eller inventar, der har en særlig tilknytning til den

pågældende bygning. Efter bygningsfredningslovens § 17 kan endvidere Statens Bygningsfredningsfond medvirke ved løsningen af særlige frednings- og bevaringsopgaver, og det er i bestemmelsen udtrykkeligt nævnt, at fondet kan yde støtte til sikring af inventar i fredede og bevaringsværdige bygninger.

De sidstnævnte bestemmelser tager specielt sigte på at fastholde den arkitektoniske og kulturhistoriske helhed i en bygning eller bygningskompleks, og netop løsøre kan være af stor betydning for helhedsindtrykket. Sikring af sådant løsøres forbliven i en fredet eller bevaringsværdig bygning forudsætter imidlertid i alle tilfælde ejerens indforståelse.

Hvad angår kirkelige bygninger beskyttes disse især gennem loven om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v. - lovbekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 med tilhørende bestemmelser i kgl. anordning nr. 136 af 11. april 1953 om vedligeholdelse af og tilsyn med kirkebygninger m.v. Efter den sidstnævnte lov må folkekirkens kirkebygninger og disses inventar ikke ændres uden Kirkeministeriets godkendelse, og i alle spørgsmål af antikvarisk interesse forespørges Nationalmuseet, før tilladelse gives. Nationalmuseet er også tillagt særlige beføjelser med henblik på sikring af inventaret.

Lovgivningen om vedligeholdelse af kirker omfatter som nævnt kun folkekirkens bygninger og kun i det omfang, de bruges til gudstjenester. Kirker, tilhørende andre trosretninger, og slotskirker samt kapeller og andagtsrum i stiftelser, hospitaler og private ejendomme - f.eks. herregårde - er derimod ikke omfattet af denne lovgivning, men kan beskyttes gennem bygningsfredningsloven. Dette gælder dog kun selve kirkebygningen, derimod ikke alterkrucifikser, lysestager, kalke og andet løst inventar.

3.2. Andre ordninger, der fremmer kulturværdiers forbliven i Danmark.

En indirekte mulighed for beskyttelse af kulturværdiers forbliven i Danmark opnåedes ved den ændring i momsloven (lovbekendtgørelse nr. 369 af 1. juli 1982 om almindelig omsætningsafgift (merværdiafgift) med senere ændringer), som blev gennemført ved ændringslov nr. 149 af 11. april 1984. Ifølge momslovens § 39 b kan der således efter bestemmelser fastsat af ministeren for skatter og afgifter ydes statslige eller statsstøttede museer tilbagebetaling af moms, der er betalt ved køb på auktion af genstande til indlemmelse i museernes samlinger.

De nærmere bestemmelser om denne refusionsordning er blevet fastsat i ministeriet for skatter og afgifters bekendtgørelse nr. 306 af 8. juni 1984.

Den gennemførte ændring af momsloven, der opfylder et længe næret ønske fra museernes side, indebærer, at museerne i hvert fald i afgiftsmæssig henseende sidestilles med udenlandske købere, som hidtil har været og fortsat er fritaget for at betale moms ved køb af genstande på auktion.

På tilsvarende måde er der også andre bestemmelser i afgiftslovgivningen, der gennem særligt begunstigende ordninger til fordel for museer og lignende institutioner indirekte medvirker til en bevaring af kulturværdier inden for landets grænser. Efter bestemmelsen i § 3, stk. 4, i loven om afgift af arv og gave (lovbekendtgørelse nr. 310 af 23. juni 1983) kan kunstværker, håndskrifter, bøger og andre genstande, der har national, historisk, kunstnerisk eller videnskabelig interesse, fritages for arveafgift, når de skænkes til offentlige institutioner. En sådan bestemmelse fandtes allerede i arveafgiftsloven fra 1908. Bestemmelsens direkte sigte er at undgå de problemer, der kunne opstå i tilfælde, hvor disse

institutioners bevillinger ikke gjorde det muligt at erhverve større kunstsamlinger og lignende på grund af arveafgifter.

Ministeriet for skatter og afgifter har i bekendtgørelse nr. 506 af 20. oktober 1983 om nedsættelse af arveafgift m.v. uddybet bestemmelsen i § 3, stk. 4. Herefter bemyndiges skifteretter og eksekutorer til at frafalde arveafgift af genstande, der skænkes til statslige eller kommunale museer eller til andre museer, der er godkendt efter museumsloven. Denne bemyndigelse gælder uanset genstandenes værdi.

Dansk ret åbner imidlertid også private mulighed for gennem forskellige formueretlige dispositioner at beskytte fast ejendom og løsøre imod uønsket overdragelse, privat kreditorforfølgelse eller anden bortkomst fra det oprindelige, fysiske tilhørsforhold og dermed også en indirekte beskyttelse imod udførsel af landet.

Som eksempler på sådanne formueretlige dispositioner kan nævnes oprettelse af fonde, legater, stiftelser og selvejende institutioner.

Juridisk adskiller disse institutioner sig ikke fra hinanden, og de har følgende fælles kendetegn, hvorved de er forskellige fra private personer:

- a) Institutionen ejer en formue, som uigenkaldeligt er adskilt fra stifterens formue.
- b) Institutionen har et eller flere bestemte formål.
- c) Rådighedsbeføjelserne er overladt til en selvstændig ledelse.
- d) Institutionen kan som sådan erhverve rettigheder og påtage sig forpligtelser, det vil sige den er et selvstændigt retssubjekt.
- e) Ingen fysisk eller juridisk person uden for institutionen har ejendomsretten til dennes formue.

En sikring af kulturværdiers forbliven i Danmark gennem oprettelse af en fond eller en lignende formueretlig disposition forudsætter, at dispositionsbestemmelserne for institutionen (fundats, vedtægter eller tilsvarende) bliver udformet således, at de dækker beskyttelsesintentionerne. Disse dispositioners beskyttelsesmæssige betydning vil endvidere i praksis afhænge af, om der i tilknytning til dispositionen er skabt et økonomisk grundlag til dækning af udgifterne ved såvel ejendommens eller genstandens opretholdelse som fremtidige afgiftskrav.

Som eksempel på en fondsdannelse, der indebærer, at uvurderlige kulturværdier ikke alene sikres bevaret i Danmark, men også som dele af den oprindelige og helt enestående helhed, hvori de hører hjemme, kan nævnes Ledreborg-fonden. Denne fond blev oprettet i 1978 med det formål at sikre herregården Ledreborg med de dertil knyttede bygningsanlæg, herunder interiører, endvidere have- og parkanlæg og de tilhørende landskabsmiljøer som en kulturhistorisk helhed.

Netop Ledreborg er et af de få eksisterende eksempler på en herregård, hvor inventaret og det øvrige løsøre tids- og stilmedtaget svarer til de bygningsmæssige omgivelser og i et omfang, der svarer til husets anvendelsesformål. Gennem den tilvejebragte fondsløsning opfyldtes et ønske fra familien Holstein-Ledreborg om, at sikringen af Ledreborgs inventar skulle anskues i sammenhæng med de på ejendommen hvilende fredninger og som et led i et endnu uafsluttet arbejde henimod en endelig sikring af Ledreborg i sin helhed som et landskabeligt og kulturhistorisk kompleks af betydning for hele samfundet. I forbindelse med fondens stiftelse og med henblik på opfyldelse af dens formål blev der tilvejebragt et statsligt tilskud på 2 mio. kr., og yderligere bidrog

henholdsvis Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot og Roskilde amtskommune med hver 500.000 kr.

Endelig skal nævnes, at der også i nogle tilfælde er indgået særlige aftaler, der tager sigte på at sikre kulturværdiers forbliven i Danmark.

Der er således indgået skriftlige aftaler mellem Nationalmuseet og ejere af samlinger af oldsager eller enkeltfund, som retmæssigt har været i privat eje igennem en meget lang årrække, f.eks. kan de være overgået til den private ejer i forbindelse med lensafløsningen.

Det skal dog understreges, at sådanne aftaler kun er indgået i få tilfælde, og at de - selvom antallet af arkæologiske samlinger eller enkeltfund i privat eje er begrænset - ikke dækker alle oldsager i privat eje.

KAPITEL 4 - INTERNATIONALE, INTEREUROPÆISKE, EF- OG NORDISKE OVERENSKOMSTER m.v.

4.1. UNESCO.

Inden for rammerne af FNs organisation for uddannelse, forskning og kultur, UNESCO, arbejdes der med den kulturelle arv dels på det praktiske plan, dels på det normative (formulering af regler og principper). Der findes således 10 rekommandationer og 3 konventioner på området. Disse normative papirer er blevet til over en årrække og tilsammen udgør de en helhed, der dækker væsentlige sider af arbejdet med den kulturelle arv. Isoleret set kan nogle forekomme at være i modstrid med andre, f.eks. begrænsninger i import og eksport af kulturværdier som indskrænkende over for anbefalingen af kulturel udveksling, eller principper for beskyttelse af museumsgenstande over for anbefalingen af at gøre museer og deres samlinger tilgængelige så bredt som muligt. Betragtes disse papirer imidlertid i en sammenhæng, er der ingen modsætning; forholdsregler imod ulovlig handel forhindrer ikke lovlig udveksling, beskyttelse af museumsgenstande er forudsætningen for, at der overhovedet findes museer, der kan gøres tilgængelige for alle.

Disse sammenhænge redegøres der normalt for i indledningerne (preamblerne) til de normative papirer, men da preamblerne af gode grunde er mere fuldstændige for de nyeste papirer, råder UNESCO bod herpå ved at udsende håndbøger, hvor samtlige er optaget, senest er udsendt: *Conventions and Recommendations of UNESCO concerning the protection of the cultural heritage. 1983 (ISBN 92-3-102101-X)*.

En konvention er en overenskomst, der er bindende for medlemslandene, men kun hvis de har tiltrådt den (ratificeret). Af UNESCOs tre konventioner på området

har Danmark ratificeret den fra 1972 om verdens kultur- og naturarv. Dette udvalg er pålagt at overveje spørgsmålet om dansk ratifikation af konventionen af 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier. Den tredje konvention, Haager-konventionen af 1954 om beskyttelse af den kulturelle arv i tilfælde af væbnet konflikt, er for tiden til overvejelse i andet regie.

Rekommandationer er anbefalinger til medlemslandene og som sådan ikke i den grad bindende, at de kræver ratifikation. Af særlig interesse for temaet for dette udvalgs arbejde er rekommandationerne om arkæologiske undersøgelser (1956), om museer og deres tilgængelighed (1960), om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier (1964), om international udveksling (1976) og om beskyttelse af ikke-jordfaste kulturværdier (1978).

4.2. Europarådet.

Også inden for det europæiske samarbejde i Europarådet udfoldes der mange bestræbelser til sikring af den fælles kulturelle arv.

Som et konkret resultat af disse bestræbelser kan nævnes den europæiske konvention af 6. maj 1969 om beskyttelse af den arkæologiske arv, ratificeret af Danmark ved kongelig resolution af 23. april 1969.

Et udkast til Europarådskonvention vedrørende krænkelse af kulturgensstande (offences against cultural property) er fortsat under udarbejdelse.

4.3. De europæiske Fællesskaber (EF).

I traktatgrundlaget for De europæiske Fællesskaber er der givet medlemsstaterne mulighed for at forbyde

eller indskrænke udførsel af "nationale skatte af kunstnerisk, historisk eller arkæologisk værdi" (Romtraktatens artikel 36).

Den nævnte artikel har netop til formål at forhindre, at medlemslandenes kulturelle arv lider tab ved udførsel til et andet land. Derfor udgør den også en begrænsning i det initiativ, der er taget fra EF-kommissionens side til fremme af en fri bevægelighed for kunstværker. Baggrunden for dette initiativ er, at Fællesskabet efter Kommissionens opfattelse skal påtage sig det samme økonomiske og sociale ansvar for det kulturelle område og dermed for kunstnernes interesser, som det i henhold til traktaterne har for de øvrige sektorer. Kommissionen har således ønske om, at handelshindringer, grænseformaliteter og andre regler, som besværliggør "kunstværkers fri bevægelighed", fjernes. Der henvises til, at såvel kunstnernes interesser som ønsket om at udbrede den nationale kultur gør det naturligt at fastsætte visse kriterier for medlemslandenes ret til at begrænse eksporten til andre medlemslande.

Der er også inden for Fællesskabet taget initiativ til en undersøgelse af skatte- og afgiftsregler på det kulturelle område med henblik på en eventuel revision, der skulle sikre større hensyntagen til de særlige forhold, der gør sig gældende inden for kulturområdet.

De nævnte initiativer har dog endnu kun været bragt frem til orientering, derimod ikke til vedtagelse i EF's besluttende organ Rådet.

4.4. Nordisk Råd.

I det nordiske samarbejde har der været megen opmærksomhed knyttet til spørgsmålet om beskyttelse af den nationale kulturarv, og det resulterede i, at

Nordisk Råd i rekommandation nr. 14/1977 fremkom med følgende anbefaling til de nordiske landes regeringer:

- 1) at vedtage foranstaltninger for gennem lovgivning at skabe beskyttelse mod udførsel af kunstgenstande af værdi for museer og antikviteter fra de respektive lande samt
- 2) at stræbe imod, at den nordiske lovgivning om beskyttelse mod udførsel af sådanne kunstgenstande harmoniseres, uden at beskyttelsen i noget enkelt land derved gøres ringere.

KAPITEL 5 - BESKRIVELSE AF BESKYTTelsesORDNINGER I ANDRE LANDE.

5.1. Generelle betragtninger.

De fleste lande beskytter deres nationale kulturarv gennem udførselsrestriktioner.

Som det fremgår af redegørelsen i de følgende afsnit om beskyttelsesordningerne i en række lande - hovedsageligt de lande, som Danmark normalt sammenligner sig med - er udførselsrestriktionernes udformning og omfang meget forskellige.

Redegørelsen skulle også belyse, at udførselsproblematikken ikke alene er et vanskeligt lovteknisk spørgsmål, men i ligeså høj grad et spørgsmål om økonomiske, herunder personalemæssige, ressourcer til at overvåge overholdelsen af de fastlagte restriktioner.

Det er således vanskeligt for toldmyndigheder ved grænserne at leve op til den håndhævelse af udførselsbestemmelserne, som man ud fra blandt andet nationale og historiske synspunkter kunne ønske det.

5.2. De nordiske lande.

Danmark er det eneste land i Norden, der endnu ikke har gennemført en generel lovgivning, der direkte tager sigte på at bevare kulturværdier inden for landets grænser.

Sverige. De svenske udførselsrestriktioner er fastlagt i kungörelse af 6. maj 1927 angående förbud mot utförsel från riket av vissa äldre kulturföremål (SFS 1927 nr. 129).

Efter disse bestemmelser er det forbudt at udføre genstande, som er tilvirket før år 1860, medmindre

der foreligger en særlig tilladelse fra Riksantikvarieämbetet eller fra Statens Historiska Museer. Bestemmelserne er hovedsageligt begrænset til møbler og husgeråd af træ, eventuelt sammen med andet materiale, endvidere bygninger og bygningsdele, fast bygningsinventar samt kakkellovne og smedjernsgenstande.

Forbudet gælder ikke personligt bohave tilhørende en person, der skal bosætte sig i udlandet.

Hvis det ikke klart fremgår, om en genstand, der ønskes udført, er blevet tilvirket år 1860 eller senere, skal der kunne føres bevis for genstandens alder.

Alle sager om udførselstilladelse behandles af Nordiska Museet. Udførselsbestemmelserne praktiseres liberalt og kun ca. 3 procent af ansøgningerne om udførselstilladelse afslås. Afslag på ansøgninger kan påklages til regeringen. Overtrædelse af udførselsbestemmelserne straffes efter loven om varesmugling.

I tilknytning til 1927-kundgørelsen indebærer lag om fornminnen fra 1942 (SFS nr. 350) et indirekte udførselsforbud for "løse" fortidsminder, som hører til et jordfast fortidsminde, for andre anmeldelses- og indløsningspligtige løsfund (af guld, sølv eller bronze) samt for skibsvrag og genstande, som findes i tilknytning til vrag, og som er ældre end 100 år.

Uden for lovgivningen findes i Sverige også andre ordninger og forholdsregler, der virker til fremme af kulturværdiers forbliven inden for landets grænser.

Siden budgetåret 1965/66 har der hvert år været stillet en særlig bevilling på 100.000 sv. kr. til disposition for "inköp av kulturföremål beträffande vilka risk föreligger, att de kommer att föras ut ur landet och som har sådan konstnärligt, historisk eller vitenskapligt värde, att det er av synnerlig

vikt, att de behålles inom landet". Bevillingen anvendes efter regeringsbeslutning på grundlag af forslag fra vedkommende myndighed. Der kan foretages indkøb for et større beløb end 100.000 sv. kr., forudsat regeringen efterfølgende anmelder forbruget for Riksdagen. I perioden 1965-1979 blev der i alt anvendt ca. 1,1 mio. sv. kr. til sådanne indkøb, heraf blev 750.000 sv. kr. anvendt til erhvervelse af Ängsöpokalen, der er en nordtysk (lybsk) sølvpokal fra 1400-tallet med tilknytning til Sveriges frihedshelt Karl Knutson.

En særlig forholdsregel til sikring af kulturværdier har været den forhåndsundersøgelse på de større kvalitetsauktioner, som siden begyndelsen af 1970'erne regelmæssigt blev foretaget af Nordiska Museet med henblik på at give auktionspublikummet oplysninger om, hvilke genstande, der kunne forventes at opnå udførselstilladelse. Denne praksis har imidlertid for nylig måttet opgives.

Siden gennemførelsen af 1927-kundgørelsen, der som nævnt hovedsageligt beskytter genstande af træ, har man i Sverige med større og mindre intervaller arbejdet med spørgsmålet om en udvidet beskyttelseslovgivning.

1927-kundgørelsen om forbud mod udførsel af visse ældre kulturgenstande var en slags kriselov, der blev gennemført på baggrund af den omfattende udførsel af først og fremmest ældre svenske almuemøbler, som gennem nogen tid havde fundet sted hovedsageligt til U.S.A.. Allerede i 1930 forelå der fra et sagkyndigt udvalg et forslag om registrering af visse ældre kulturgenstande. Registreringen indebar efter forslaget ikke blot et forbud mod udførsel uden særlig tilladelse, men også begrænsninger i ejerens dispositionsadgang inden for landets grænser. Forslaget blev anset for at være for omfattende og indgribende og bortfaldt.

I 1964 forelå en enmandsudredning, der foreslog udførselsforbudet udvidet til at omfatte flere genstandsgrupper og et alderskriterium på 100 år. Efter forslaget skulle udførselsforbudet kombineres med en forpligtelse for staten til efter ejerens anmodning at indløse genstande, for hvilke udførselstilladelse blev nægtet. Til dette formål blev der foreslået oprettet en særlig fond. Også dette forslag til en udvidelse af 1927-bestemmelserne bortfaldt, men det resulterede dog i, at der fra 1965/66 blev optaget en særlig dispositionsbevilling til erhvervelse af udførselstruede kulturværdier.

I 1979 foreslog Statens Kulturråd i rapporten "Skydd mot utförsel av kulturföremål" et generelt udførselsforbud og med udgangspunkt i denne rapport foreslog regeringen i proposition 1981/82:82 en ny lov om udførsel af visse ældre kulturgenstande. Riksdagen ønskede imidlertid en række spørgsmål i tilknytning til forslaget nærmere uddybet og belyst. I 1982 forelå et forslag fra Riksantikvarieämbetet m.fl. om en række kompletterende ordninger til lovforslaget, blandt andet forskellige værdigrænser afhængig af genstandsgruppernes art.

I begyndelsen af 1984 blev spørgsmålet om en sådan udførselslov påny drøftet i Riksdagen, og under denne drøftelse blev det fra regeringens side tilkendegivet, at man - i stedet for at fremlægge et nyt lovforslag, der tager sigte på en udvidelse af udførselsforbud for kulturværdier - ville søge at skabe større forståelse for disse beskyttelsesinteresser blandt andet gennem en øget informationsindsats.

Umiddelbart før afslutningen af udvalgsarbejdet er udvalget blevet bekendt med, at den svenske regering nu alligevel har besluttet sig for at foreslå Riksdagen, at der gennemføres en ny lov om beskyt-

telse mod udførsel af visse ældre kulturgenstande. Dette er sket i proposition 1984/85: 179. Efter forslaget udvides forpligtelsen til at ansøge om udførselstilladelse til en række andre genstande end de hidtil beskyttede. Blandt de genstandsgrupper, der foreslås beskyttet, kan nævnes folkedragter, musikinstrumenter, våben, malerier, tegninger, skulpturer, samiske ting, breve, dagbøger og manuskripter. Der foreslås en aldersgrænse på 100 år for hovedparten af de beskyttede genstande. Visse genstande foreslås beskyttet uanset økonomisk værdi, medens der for andre genstandsgrupper kræves en vis værdi af varierende størrelse, f.eks. for malerier en værdigrænse på 50.000 kr.

Norge har bestemmelser om udførselsregulering i § 23 i kulturminneloven af 9. juni 1978 nr. 50 samt i forskrift om forbud mot utførsel av kulturminner, fastsat af Miljøverndepartementet den 15. februar 1979.

Efter § 23 i kulturminneloven er det uden særlig tilladelse forbudt at udføre

- 1) Fortidsminder fra forhistorisk tid og middelalder,
- 2) bygninger og bygningsdele af alle slags, fartøjer og andre ting af kunst-, kultur- eller personalhistorisk interesse fra nyere tid, men ældre end 100 år,
- 3) malerier, grafik, skulpturer og andre kulturgenstande yngre end 100 år af særligt fremstående norske kunstnere og af fremstående udenlandske kunstnere, når værket har speciel tilknytning til Norge,
- 4) samiske kulturminner uden hensyn til alder,
- 5) minder om fremstående personer uden hensyn til alder.

I den udstedte forskrift er der givet nærmere regler om, hvilke genstande og materialekategorier der omfattes af forbudet, og endvidere om fremgangsmåden i udførselssager. Tilladelse til udførsel kan gives af 33 forskellige institutioner spredt over hele landet. Riksantikvaren har dog et samordnende ansvar og skal have genpart af alle afgørelser. Afgørelserne kan påklages til Miljøverndepartementet. Det er udtrykkeligt pålagt toldvæsenet at føre kontrol med, at genstande ikke udføres i strid med forbudet.

En forholdsregel uden for lovgivningen, der virker til fremme af kulturværdiers forbliven i landet, er forhåndsundersøgelser i de større kvalitetsauktioner. Disse undersøgelser er blevet etableret på et uformelt grundlag.

Finland gennemførte sin lov om udførselsbegrænsning samtidig med Norge. Lag nr. 445 om begrænsning av utførseln av kulturföremål av 7. juni 1978 indeholder - når man bortser fra Grønland - de mest restriktive bestemmelser i de nordiske lande. Kulturminde, såsom kunstværker, industri- og kunsthåndværksprodukter og genstande af almen kulturhistorisk værdi, som er ældre end 50 år, må ikke udføres uden tilladelse. For genstande med tilknytning til den nationale historie eller fremstående personer, værdifulde manuskripter og videnskabeligt betydningsfulde samlinger gælder forbudet uanset alder. Forbudet gælder endvidere for kulturgenstande af udenlandsk oprindelse, som i løbet af de sidste 70 år har været mindst 50 år i landet. Medmindre genstandens ejer har vigtige personlige grunde til udførsel, eller andre specielle forhold tilsiger det, skal udførselstilladelse ikke gives, hvis tilbageholdelse af genstanden i landet er betydningsfuld ud fra en kunstnerisk, videnskabelig, historisk eller kulturhistorisk synsvinkel.

Derimod skal tilladelse gives

- 1) hvis genstanden er en del af indboet, tilhørende en person, der flytter ud af landet,
- 2) eller hvis genstanden ved arv eller gave er overgået til en person, der er bosat uden for landet,
- 3) og endelig hvis den pågældende ansøger forpligter sig til at bringe genstanden tilbage inden for en fastsat frist.

Det organ, der bevilger udførselstilladelse, har ret til at kopiere, fotografere og undersøge genstanden uden unødigt forsinkelse for ansøgeren.

Klager over afgørelser i udførselssager afgøres af statsrådet.

Landets toldmyndigheder overvåger udførselsforbudet.

Der er givet nærmere bestemmelser om fremgangsmåden i udførselssager i forordning af 7. juni 1978. Med hjemmel i forordningen har Undervisningsministeriet den 16. juni 1978 fastsat bestemmelser om, hvilke genstande og genstandsgrupper, som er at betragte som kulturhistorisk værdifulde.

Udførselstilladelse gives af Museiverket eller af anden af Undervisningsministeriet godkendt myndighed. En række central- og regionsmuseer er tildelt myndighed i enkeltsager eller inden for visse kategorier af genstande.

Også i Finland har der på uformelt grundlag udviklet sig en praksis med hensyn til forhåndsundersøgelser på de større kvalitetsauktioner, og auktionskunderne kan herved få kendskab til, hvilke genstande, der kan forventes at få udførselstilladelse.

Reglerne om udførsel af kulturværdier er i Island indeholdt i lov om fortidsminner af 19. juni 1969 §

19. Efter denne bestemmelse er det forbudt at udføre genstande, der er ældre end 100 år, uden tilladelse fra museumsdirektøren ved Islands Nationalmuseum. I tilfælde af tvivl om genstandens alder, afgøres spørgsmålet af museumsdirektøren. Efter samtykke fra undervisningsministeren kan museumsdirektøren nægte udførsel også af yngre genstande, hvis disse er af særlig interesse.

Også Grønland har i den landstingsforordning om museumsvæsenet (nr. 2 af 21. oktober 1980), som blev gennemført efter overgangen til hjemmestyre, en bestemmelse om udførselsforbud. Efter forordningens § 8 er det forbudt uden særlig tilladelse at udføre genstande fra før 1940, som er af grønlandsk oprindelse eller af særlig betydning til belysning af den grønlandske kulturhistorie.

Tilladelse til udførsel gives af lederen af Grønlands Landsmuseum, der ligeledes i tvivlstilfælde aldersbestemmer genstande, der ønskes udført. Der kan endvidere udstedes udførselsforbud for genstande, der er fra tiden efter 1940, såfremt disse er af særlig interesse.

I landstingslov nr. 14 af 1. november 1982 om Grønlands Arkiv og om offentlige institutioners arkivforhold fastsættes i § 11 regler om registrering af private arkivalier, om forkøbsret for det grønlandske arkiv og om ret til kopiering i tilfælde af udførsel af registrerede arkiver.

I den Færøske lovgivning om fortidsminder er der ved lagtingslov nr. 38 af 2. juni 1970 om tilføjelse til lagtingslov nr. 19 af 16. september 1948 om fredning af fortidsminder og bygninger indarbejdet et forbud mod udførsel af genstande, der er ældre end 100 år, og som har kunstnerisk, kulturel eller historisk

værdi. Forbudet kan udstrækkes til også at omfatte yngre genstande.

Landsantikvaren kan give udførselstilladelse, og i tilfælde af, at denne nægter udførselstilladelse, kan afgørelsen forelægges for landsstyret, der træffer den endelige afgørelse.

5.3. Lande uden for Norden.

Storbritannien.

De engelske ordninger, der har til formål at sikre den nationale kulturarv, bygger på en kombination af udførselskontrol og en række forskellige skatte- og afgiftslettelser. Den engelske skatte- og afgiftslovgivning er således medvirkende til, at afhændelse af kulturværdier i udlandet bliver mindre attraktiv.

Der er ikke i Storbritannien gjort forsøg på at gennemføre en samlet registrering af de kulturværdier, der må antages at høre til den nationale kulturarv. De offentlige myndigheder får kendskab til kulturværdierne gennem henvendelser fra ejerne selv enten i forbindelse med ansøgninger om udførselstilladelse eller ansøgninger om afgiftsfrigtagelse.

Eksportkontrolordningen bygger på "Export of goods control orders", der er godt 30 år gammel. Efter denne ordning kræves i almindelighed udførselstilladelse til kulturværdier.

De beskyttede genstandskategorier kan specificeres på følgende måde:

- 1) Arkæologiske genstande af enhver art, som er blevet fundet i jorden, på bunden af vandarealer inden for territorialfarvandet (medmindre genstanden blev "begravet" for mindre end 50 år siden),
- 2) Fotografiske positiver og negativer af enhver art, der er mere end 60 år gamle og har en værdi på £ 200 eller mere.

- 3) Manuskripter og dokumenter af enhver art, der er mere end 50 år gamle, men uanset værdi.
- 4) Britiske historiske portrætter, der er mere end 50 år gamle, og som har en værdi på £ 2.000 eller mere.
- 5) Kunstgenstande, antikviteter eller samleobjekter af enhver art, der er mere end 50 år gamle, og som har en værdi på £ 8.000 eller mere.

Ansøgninger om eksporttilladelser skal indgives til handelsdepartementet (Department of Trade).

I de tilfælde, hvor der ønskes udført portrætter, hvis værdi ligger mellem £ 2.000 eller £ 8.000 kan ansøgeren dog rette henvendelse direkte til The National Portrait Gallery eller til The Scottish National Portrait Gallery for at få et certifikat, der fastslår, at der ikke er tale om en genstand af national betydning.

Ansøgeren vil uden videre opnå en eksporttilladelse fra handelsdepartementet, hvis han kan bevise, at genstanden, der ønskes udført, er blevet indført i Storbritannien inden for de sidste 50 år. Hvis dette ikke er tilfældet, vil ansøgningen blive forelagt særligt sagkyndige på de nationale museer eller gallerier.

I langt størstedelen af de forelagte sager (ca. 99 %), har der ikke fra eksperternes side været indvendinger imod den ønskede udførsel, og eksporttilladelse er derefter blevet givet.

Udførselstilladelse kan gives enten som masselicens eller speciallicens. Masselicenser (Bulk Licenses) udstedes til professionelle eksportfirmaer for såvidt angår manuskripter, dokumenter, arkivalier og fotografier og på særlige betingelser.

De kriterier, der lægges til grund for bedømmelsen af

en kulturgjenstands nationale betydning, kaldes the "Waverly Criteria" efter Lord Waverly, formanden for det udvalg, som udformede kriterierne i 1950, og de kan angives på følgende måde:

- 1) Genstanden er så tæt forbundet med landets historie og nationale liv, at det ville være en ulykke, om den forlod landet.
- 2) Genstanden er af enestående æstetisk betydning.
- 3) Genstanden er af enestående betydning for studiet af forskellige retninger inden for kunst, lærdom eller historie.

Hvis de særligt sagkyndige på de pågældende museer gør indsigelser imod den ønskede udførsel med henvisning til de nævnte beskyttelseskriterier, forelægges sagen for et særligt, uafhængigt organ the "Reviewing Committee on the Export of Works of Art", der behandler de sagkyndiges indsigelser.

I tilfælde af, at komiteen er uenig i indsigelsen, vil der straks blive udstedt en udførselstilladelse.

Tilslutter komiteen sig derimod de sagkyndiges indstilling, vil sagen blive forelagt ministeren (the Minister for the Arts) med en anbefaling af, at eksporttilladelse skal tilbageholdes i en periode for at give en af landets offentlige samlinger mulighed for at afgive et købstilbud på genstanden. Dette tilbud skal afgives inden for en nærmere fastsat tidsfrist og til en pris, der som regel vil svare til værdiansættelsen i ansøgningen. Afgives et sådant købstilbud ikke inden udløbet af den fastsatte frist, udstedes der udførselstilladelse.

Bliver købstilbuddet derimod ikke accepteret af ejeren, kan han heller ikke opnå udførselstilladelse. Ejeren kan så enten selv beholde genstanden eller sælge den til en køber inden for landets grænser.

Sigtet med eksportkontrolordningen er således at

sikre offentlige museer og tilsvarende institutioner den tilstrækkelige tid til at tilvejebringe de nødvendige økonomiske midler til at erhverve kulturværdier. I tilfælde af, at ejeren ikke ønsker at acceptere et sådant købstilbud fra det offentlige, sker der ikke konfiskation af genstanden, men alene tilbageholdelse af denne inden for landets grænser.

Til belysning af kontrolordningens omfang kan det oplyses, at handelsdepartementet i sit beretningsår 1980-81 modtog ca. 4.000 ansøgninger om individuelle eksporttilladelser.

The Reviewing Committee behandlede samme år i alt 15 sager. I 12 af disse sager blev udførselstilladelsen tilbageholdt i en periode, og i 8 tilfælde lykkedes det at erhverve genstanden til en offentlig samling, medens de resterende 4 tilfælde endte med en eksporttilladelse, fordi det ikke var lykkedes at skaffe midler til at erhverve genstanden til den fastsatte markedspris.

De engelske myndigheders egen korte beskrivelse af eksportkontrolordning "A guide for visitors to this country" er optaget som bilag 1 til betænkningen.

Som nævnt indledningsvis bygger den engelske beskyttelsesordning i meget høj grad på forskellige skatte- og afgiftsbegunstigelser til fordel for ejere af kulturværdier. Det må derfor anses for naturligt at omtale disse ordninger i denne sammenhæng. Ordningerne kan opdeles i følgende 3 hovedgrupper:

1. Betinget dispensation fra gave- eller arveafgift.

I de tilfælde, hvor kulturværdier overgår til en ny ejer, f.eks. ved arv eller gave, skal der normalt betales arve- eller gaveafgift. Den nye ejer kan imidlertid opnå den fordel både at beholde de erhvervede genstande hos sig og

samtidig opnå fritatagelse for afgiften, forudsat de pågældende genstande opfylder visse kvalitetskrav, og ejeren opfylder særlige betingelser. Man taler om, at der opnås "betinget dispensation" fra afgiften.

En sådan dispensation kan gives for "billeder, tryksager, bøger, manuskripter, kunstværker, videnskabelige samlinger eller andre ting, der ikke afkaster udbytte, forudsat at disse ting af finansministeriet anses for at være af national, videnskabelig, historisk eller kunstnerisk interesse".

Ved denne vurdering vil der blive lagt vægt på, om den pågældende genstand er af tilstrækkelig kvalitet til at indgå i en offentlig samling, enten national eller lokal. Myndighederne rådfører sig herom med særligt sagkyndige på de nationale museer.

Endvidere stilles der normalt følgende betingelser:

- 1) Ejeren skal beholde genstanden permanent i Storbritannien, dog kan der gives tilladelse til, at genstanden midlertidigt forlader landet, f.eks. i forbindelse med udstillinger i udlandet.
- 2) Ejeren skal sørge for, at genstanden opbevares forsvarligt.
- 3) Ejeren skal normalt give offentligheden adgang til genstanden i rimeligt omfang.

Den opnåede dispensation kan overføres til senere ejere på samme betingelser.

Hovedsynspunktet bag denne ordning er, at man fra statens side ønsker, at kulturværdierne så vidt muligt skal bevares in situ

(dvs. på stedet, hvor de hører hjemme). Med afgiftsfritagelsen søger man fra statens side at motivere ejerne til at beholde genstandene, samtidig med at man sikrer offentligheden en vis adgang til disse.

2. Salg til godkendte, offentlige museer.

Hvis en kulturgenstand, for hvilken der er opnået betinget dispensation for gave- eller arveafgift, sælges på auktion eller på det åbne marked til en privat køber, bortfalder dispensationen. Dette indebærer, at afgiften skal betales.

Ejeren har dog også i afhændelsessituationen en række valgmuligheder, der fritager ham helt eller delvis for afgift. Genstanden kan skænkes enten til en ny ejer, der "forny" de krav, der stilles til en betinget dispensation, eller til en offentlig samling eller institution, der særligt er godkendt som modtager af donationer. I så fald fritages giveren fuldt ud for afgift og kapitalvindingsskat. Genstanden kan imidlertid også sælges ved en særlig overenskomst ("private treaty sale") til specielt godkendte museer eller andre institutioner.

Ved sådanne salg sker prisfastsættelsen med udgangspunkt i den almindelige markedspris, men sælgeren opnår her et særligt tillæg til salgssummen svarende til en procentdel af den afgift, der er forfalden til betaling. Man kan sige, at der ved salg til disse godkendte museer sker en fordeling af den forfaldne afgift mellem de to parter - det offentlige på den ene side og den private sælger på den anden side. Sælgeren opnår herved et samlet højere provenu end ved salg f.eks. til en privat køber.

Gennem denne ordning motiveres ejerne til at sælge til offentlige museer m.v. på grund af de oplagte økonomiske fordele ved disse salg. Samtidig bidrager ordningen til, at disse institutioner kan sikre sig en større del af den nationale kulturarv end hvis genstandene skulle have været indkøbt til fuld markedspris.

3. "Acceptance in lieu-ordningen".

Ejeren af en kulturgenstand har mulighed for at tilbyde staten denne til dækning af forfaldne afgifter, der hidrører fra andre værdigenstande.

Fordelen ved denne ordning er, at ejeren ligesom ved et "private treaty sale" vil opnå et samlet højere provenu ved denne disposition end ved salg på det åbne marked.

Der vil således også ved værdiansættelserne i disse tilfælde blive tilføjet et beløb, svarende til en procentdel af det forfaldne afgiftsbeløb for denne genstand. Denne værdiansættelse modregnes i den afgiftsskat, som ejeren skal betale for andre formuegenstande.

Til ordningen er desuden knyttet den fordel, at ejeren kan betinge sig, at genstanden overgår til en nærmere angivet institution, eller at den skal have lov til at forblive på det sted, hvor den hidtil har været (in situ) . Den sidstnævnte betingelse vil man fra statens side søge at imødekomme, specielt når den omhandlede genstand har særlig tilknytning til en historisk bygning, og forudsat, at der kan skaffes offentligheden adgang til at besigtige genstanden i rimeligt omfang, og forudsat de sikkerheds- og konserveringsmæssige forhold er for-svarlige.

Normalt overgår disse genstande dog til en offentlig samling.

For at en kulturgjenstand kan accepteres til dækning af afgifter for andre genstande stilles der skærpede kvalitetskrav. Den skal således af særligt sagkyndige betegnes som enestående.

Udover disse skatte- og afgiftsbegunstigende ordninger virker også The National Trust til sikring af Storbritanniens kulturarv. Denne institution, der blev stiftet i 1894, og hvis arbejde støttes gennem medlemsbidrag, er i dag den største ejendomsbesidder i landet. Oprindeligt havde fondet til formål at bevare mindesmærker fra Englands oldtid. I tidens løb har The National Trust påtaget sig vedligeholdelse af landskaber, landsbyer og ikke mindst herregårde.

Hvis en ejer ønsker at skænke sin ejendom til trusten, undersøges ejendommens kulturelle værdi ud fra forskellige kriterier, og fondet modtager normalt kun donationer, hvis ejeren stiller en kontant sum penge til rådighed til ejendommens fremtidige vedligeholdelse. Til gengæld kan ejeren gennem en sådan donation fritages for skatter og afgifter, og han og hans efterkommere kan blive boende på ejendommen, og eventuelt virke som administratorer, efter at ejendomsretten og ansvaret for vedligeholdelsen er overgået til The National Trust.

Frankrig.

I Frankrig reguleres eksporten af kulturværdigenstande ved lov af 23. juni 1941 suppleret af et dekret fra 1944.

Bestemmelserne foreskriver, at eksporttilladelse skal indhentes for genstande, som er af national interesse i historisk eller kunstnerisk henseende, og omfatter bohaver fra før 1830 og værker af malere, grafikere, tegnere, billedhuggere og kunsthåndværkere fra før 1900 samt genstande, der hidrører fra udgravninger i Frankrig og Algeriet.

Loven bestemmer endvidere, at staten inden for en frist af 6 måneder kan udøve forkøbsret over det, som ønskes eksporteret. Det er dog ikke nødvendigt at udøve denne ret for at hindre eksport.

Den franske beskyttelseslov suppleres af en række bestemmelser, som har til formål at sikre, at den nationale kulturarv bevares, og som bygger på en forudsætning om, at den franske stat gennem besiddelse er bedst skikket til at værne og beskytte kulturarven.

Som et praktisk hjælperedskab til udøvelse af alle øvrige beskyttelsesrestriktioner hjemler en lov fra 1930 adgang til registrering af såvel faste som flytbare kulturgenstande i offentlig og privat eje. Udover at tjene som middel til imødegåelse af uønsket eksport anvendes registrering til kontrol af de forhold, under hvilke kulturgenstande opbevares, ligesom registrering giver staten mulighed for at hindre uhensigtsmæssig konservering og lignende.

Loven fra 1930 blev i 1970 udvidet til at foreskrive inventering for alle - også flytbare - kulturværdier i offentlig eller "halvoffentlig" eje.

Som det mest restriktive beskyttelsesmiddel på

området hjemler fransk ret i en lov fra 1913 adgang til ekspropriation af kulturværdier. En sådan ekspropriation kræver regeringsbeslutning efter indstilling fra kulturministeren eller en amtmand (préfét) og skal senest 12 måneder efter beslutningen stadfæstes ved en ekspropriationsdom. Overholdes denne frist ikke bortfalder ekspropriationen. Endelig må der ikke gribes til ekspropriation, hvis samme beskyttelsesformål kan nås gennem den ovenfor nævnte registreringsordning. Kulturministeren skal derfor altid høres i sådanne sager, før det besluttet at ekspropriere.

Et middel til at sikre, at kulturværdier kommer i offentligt eje, er den ved lov af 31. december 1921 hjemlede forkøbsret til kulturværdier for staten ved offentlig auktion.

Bestemmelsen har følgende retningslinier:

Bortset fra sager vedrørende arkivalier, kan forkøbsretten alene udøves af staten til varetagelse af dennes interesser. I sager om arkivalier kan forkøbsretten dog udøves efter anmodning fra et amt, en lokal myndighed, en offentlig institution eller et fond. Der er pligt for arrangører af offentlige auktioner til at indsende kataloger til regeringen forud for auktionens afholdelse.

Fremgangsmåden er herefter, at en regeringsrepræsentant møder op på den pågældende auktion, og når der er givet hammerslag, proklamerer, at statens forkøbsret vil blive søgt udøvet.

Herefter har den for området ansvarlige minister 1 måned til at overveje sagen, og såfremt han ikke inden for denne frist godkender, at statens forkøbsret skal udøves, tilfalder genstanden den, der har opnået hammerslag for denne. Genstanden vil dog fortsat være omfattet af landets øvrige beskyttelsesbestemmelser, herunder eksportrestriktioner.

Ved siden af de ovennævnte restriktive bestemmelser rummer det franske beskyttelsessystem også mulighed for gennem begunstigelser at motivere borgerne til at afstå kulturværdier til det offentlige.

En lov fra 1968 om bevarelse af den nationale arv giver borgerne mulighed for fritagelse for betaling af arve- eller anden overdragelsesafgift for kulturværdier, som videregives til det offentlige. Overdragelsen af sådanne genstande kan med samtykke af staten gøres betinget af bevarelse af brugsret for overdrageren eller dennes enke for livstid eller i op til 25 år. En sådan brugsret kan også aftales at kunne overgå til personer, der overtager ejendomsretten til de omgivelser, i hvilke genstanden opbevares.

Samme bestemmelse giver enhver borger, som har et økonomisk mellemværende med staten, mulighed for helt eller delvis efter forhandling med finansministeriet at indløse statens tilgodehavende gennem overdragelse af kulturværdigenstande til en statslig eller anden offentlig institution.

Den franske stat har endelig mulighed for at yde bistand til konservering og anden pleje af kulturgenstande i privateje - forudsat at registrering har fundet sted.

Østrig.

I Østrig vedtog man i 1918 en lov, som forbyder udførsel af genstande af historisk, kunstnerisk eller kulturel betydning. Loven, der flere gange er blevet revideret, er regelteknisk bygget op som en bestemmelse, der generelt forbyder udførsel af de nævnte genstande - men samtidig bemyndiger en såkaldt

"forbundsmindesmærkeforvaltning" til at dispensere fra forbudet.

Udførsel forbudet undtager genstande, hvis ophavsmand/frembringer er nulevende eller død inden for en periode, der ligger mindre end 20 år forud for udførselstidspunktet.

Som beskyttelseskriterier angiver lovteksten historisk, kunstnerisk og kulturel betydning. Udover hvad der følger af lovens nævnte typeopbygning rummer bestemmelsen således vide fortolkningsmuligheder for hvilke genstande, der ikke må udføres af landet. Gennem opregning i teksten af eksempler på beskyttede genstande (antikviteter, malerier, miniaturer, tegninger og grafiske værker, statuer, relieffer, medaljer og mønter, gobeliner og andre kunsthåndværksmæssige værker, arkæologiske og forhistoriske genstande, arkivalier, gamle håndskrifter, tryk og lign.) opnås dog en vis afgrænsning af lovens sigte.

Til imødegåelse af trivialsager udstedes der med mellemrum administrative forordninger, der angiver genstandstyper og -kategorier, for hvilke der ikke skal søges udførselstilladelse.

Ved siden af dispensationsbeføjelsen giver loven forbundsmindesmærkeforvaltningen hjemmel til, hvor der skønnes at opstå risiko for, at meget værdifulde genstande vil blive eksporteret, at imødegå dette gennem f.eks. registrering eller statslig tilsyn med genstandene.

Den østrigske lov giver endelig staten hjemmel til at pålægge ejere af kulturgenstande at give underretning om ændringer i disse genstandes opbevaringssted og ejerforhold. På tilsvarende vis har den østrigske stat til enhver tid ret til at besigtige kulturgenstande i privat eje.

Vesttyskland.

En forbundslov fra 1955 regulerer i Vesttyskland eksporten af kulturværdier.

Beskyttelsen forudsætter, at genstanden er opført i et register over "nationalt værdifulde kulturgenstande", som til stadighed revideres og offentliggøres.

Ansaret for registreringen påhviler de enkelte delstaters kulturforvaltning og kan i henhold til loven omfatte kunstværker og kulturgenstande, herunder genstande fra biblioteks- og arkivvæsenet. Loven afgrænser genstandsmængden, der kan registreres, ved tillige at angive som kriterium, at der skal være tale om genstande, hvis udførsel vil medføre et væsentligt tab af national kulturejendom. For arkivalier anlægges tillige krav om politisk-, kulturel- eller samfundshistorisk værdi.

Ved siden af selve beskyttelseslovgivningen er der i tysk skattelovgivning hjemmel til at indrømme afgiftslempelser til ejerne af de i henhold til beskyttelsesloven registrerede genstande i forbindelse med arv eller anden overdragelse.

Canada.

I Canada indførtes så sent som i 1977 en beskyttelseslov, der som den første i verden beskytter mod såvel eksport af landets egne kulturværdier som mod import af kulturværdier, der er ulovligt udført af lande, som Canada har indgået bilaterale eller multilaterale aftaler med.

Loven stiller krav om udførselstilladelse for kulturværdier, der er omfattet af en til loven knyttet kontrolliste. Kontrollisten omfatter følgende grupper:

- 1) Genstande fundet i Canadas jord og farvande.
- 2) Etnografiske genstande.
- 3) Krigsudstyr.
- 4) Kunsthåndværk.
- 5) Kunstværker.
- 6) Genstande af videnskabelig eller teknologisk interesse.
- 7) Bøger, gramfonoplader, dokumenter, fotografisk materiale og lydoptagelser.

Loven afgrænser yderligere de af beskyttelsen omfattede genstande ved for hver af de nævnte grupper at angive en variende værdigrænse (500 - 8.000 canadiske dollars). Disse værdigrænser kan kun sænkes ved lovrevision, hvorimod en forhøjelse kan fastsættes administrativt.

Som hovedregel kan genstande, der er yngre end 50 år eller fremstillet af nulevende personer, ikke omfattes af listen.

Tilladelse til udførsel gives uden videre for ting, der er indført til Canada inden for de sidste 35 år (set i forhold til ansøgningstidspunktet), til ting, der er lånt, eller til ting, der udføres midlertidigt.

Ting, der falder inden for kontrollistens kategorier og ikke omfattes af ovenstående undtagelser, skal sendes til vurdering hos en autoriseret ekspert. Her undersøges sagen ud fra et eller flere af følgende kriterier:

- a) er tingen af enestående betydning på grund af
 - 1) nær tilknytning til canadisk historie eller nationalt liv
 - 2) æstetiske kvaliteter
 - 3) videnskabelig betydning
- b) er betydningen så stor, at et tab af tingen vil være ensbetydende med en markant forringelse af Canadas kulturarv.

Bliver resultatet af vurderingen et afslag, kan ansøgeren enten acceptere det eller appellere til et råd, som benævnes "The Canadian Cultural Property Export Review Board". Opretholdes afslaget, skal rådet inden for en frist af 2 eller 6 måneder sørge for, at en canadisk institution eller offentlig myndighed afgiver et købstilbud på markedsprisen. I modsat fald kan udførselsforbudet ikke opretholdes.

To fonde er oprettet i loven til indkøb af kulturværdier, en der består af årlige finanslovbevillinger og en, der dannes af private midler. Af den offentlige fond kan rådet bevilge lån eller tilskud, af den private fond kun tilskud. Fondsmidlerne kan endvidere anvendes til tilbagekøb af canadiske ting i udlandet.

Loven indeholder desuden en række bestemmelser om skattelettelser og lettelser i arveafgifter. Siden 1971 beskattes gevinst ved salg med 50 pct. af værdistigningen, og beløbet lægges til skatteyderens netto-skattepligtige indtægt. Ved salg som en følge af udførselsforbud fritages for denne skat. Det samme kan bevilges ved salg eller anden form for overdragelse til en række godkendte institutioner.

KAPITEL 6 - UDVALGETS REDEGØRELSE FOR UNESCO-KONVENTIONEN FRA 1970 OM FORHOLDSREGLER IMOD ULOVLIG HANDEL MED KULTURVÆRDIER.

6.1. Indledende bemærkninger.

Beskyttelse af et lands kulturarv herunder beskyttelse imod uønsket udførsel begynder i landet selv. Men sagen har også en international side. Når en ting er ført ud af landet, ophører den nationale beskyttelse, og man kan ikke forvente hjælp til en tilbageføring fra det nye land, medmindre der foreligger en multilateral eller en bilateral aftale med det pågældende land. Et eksempel på en multilateral aftale er UNESCOs konvention af 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier. Konventionen er optaget som bilag 2 til betænkningen.

6.2. Konventionens historiske baggrund.

Det var Mexico, der rejste sagen om ulovlig handel i UNESCO. Det skete i 1960, og baggrunden var alvorlig for netop dette land, hvis rige præcolumbianske skatte og øde beliggende monumenter er meget udsatte for rovgravninger og udsmuglinger. Sammen med Peru rettede Mexico på generalkonferencen i 1960 en appel til UNESCO om hjælp. På denne UNESCOs 12. generalkonference blev det besluttet, at der skulle forberedes et såkaldt normativt instrument, hvorved menes et internationalt regelsæt. Efter gængs fremgangsmåde blev der udarbejdet et forslag gennem en række ekspertmøder, og på den 13. generalkonference i 1964 blev der vedtaget en rekommandation om forholdsregler imod ulovlig handel. Rekommandation betyder anbefaling, og en sådan tekst kan derfor ikke binde medlemslandene, men den kan - ved at indeholde regler, der er internationalt anerkendt - lægge et moralsk pres på landene. Rekommandationsteksten var

ret diffus, og ved dens vedtagelse valgte de vestlige lande at markere en reservation over for teksten ikke ved at stemme imod, men ved at undlade at stemme.

Mexico arbejdede videre med problemet dels på det nationale plan, hvor der gennemførtes en række beskyttelsesforanstaltninger, dels bilateralt, idet der blev truffet aftaler med USA, som lovede at respektere de mexicanske bestemmelser. Senere indgik USA tilsvarende aftaler med en række andre mellem- og latinamerikanske stater.

På det multilaterale niveau blev sagen atter rejst på UNESCOs generalkonference i 1968 af en række latinamerikanske stater og af Indien, og det blev besluttet, at der skulle forberedes en konvention, d.v.s. en tekst der binder medlemslandene, forudsat at de har tiltrådt (ratificeret) den.

I denne fase af arbejdet viste de vestlige lande større initiativ end i 1964. I forberedelserne af konventionsteksten og ikke mindst i behandlingen af den på generalkonferencen i 1970 var især Vesttyskland, England, USA og til dels Frankrig meget aktive, dels for at få præciseret formuleringerne, dels at få begrænset deres rækkevidde. Konventionen blev vedtaget med et stort flertal, 77 stemmer for, mens 8 undlod at stemme, blandt dem Danmark, Sverige og Norge. I den efterfølgende stemmeforklaring oplyste de skandinaviske lande, at man erkendte problemets alvor og betydning, men forudså en række praktiske problemer; man gav dog tilsagn om at fortsætte overvejelserne i positiv ånd. Blandt de lande, der stemte for konventionen i 1970, var Finland, USA og Frankrig; alle tre gav udtryk for, at man forudså mange praktiske vanskeligheder, når konventionen skulle føres ud i livet, men ved at stemme for tilsluttede man sig et vigtigt moralsk princip.

6.3. Ratifikation af konventionen i andre lande.

Ved udgangen af 1984 har 54 af UNESCOs 161 medlemslande tiltrådt konventionen. De lande, der tidligst tiltrådte, var initiativtagerne i Latinamerika. Størstedelen af de arabiske lande har tiltrådt, mens ratifikationen er mere spredt i Afrika og Asien.

I Sydeuropa er konventionen tiltrådt af Italien (1979) og Grækenland (1981) og yderligere af følgende middelhavslande, der på dette område har sammenfaldende interesser: Ægypten (1973), Tunesien (1975), Cypern (1980) og Tyrkiet (1981).

I Østeuropa er konventionen tiltrådt af Bulgarien (1972) Polen (1974), DDR (1974), Czekoslovakiet (1977), Ungarn (1979) og USSR annoncerede i 1983, at en ratifikation er forestående. Jugoslavien ratificerede i 1973.

I Vesteuropa har Frankrig ratificeret (1984). Vest-tyskland og Holland er i gang med at forberede ratifikation.

I den vestlige gruppe er konventionen endvidere ratificeret af USA (1984) med en række reservationer og af Canada i 1978 uden forbehold. Australien er i gang med ratifikation af konventionen. England har tilkendegivet, at man for tiden ikke ser sig i stand til formelt at ratificere, men man vil føre konventionens principper ud i livet på det nationale plan gennem en dobbelt "code of ethics", en for antikvitetshandlere og en for museer. Disse etiske regler er udarbejdet og tiltrådt af de to grupper. Belgien har siden 1970 ønsket konventionsteksten revideret.

I de nordiske lande gik sagen i stå i begyndelsen af 1970'erne. Norge og Finland har i mellemtiden gennemført lovgivning, der beskytter egen kulturarv imod uønsket eksport (se kapitel 5), men har ikke taget stilling til importsiden. I Norge er den dog for

tiden udsendt til høring hos berørte institutioner af miljøverndepartementet. I Sverige er hele spørgsmålet om beskyttelse af egen kulturarv som nævnt ovenfor i kapitel 5 på ny genstand for principiel overvejelser, men UNESCO-konventionen har ikke været dybtgående behandlet. Island, der har en tidlig beskyttelse af egen kulturarv, har udtalt sig for konventionens principper, men har endnu ikke taget skridt til ratifikation.

Den klareste og mest konsekvente ratifikation er foretaget af Canada. Da Canada skulle have sin første lov om beskyttelse af egen kulturarv kom udrednings- og lovgivningsarbejdet til at omfatte såvel eksport- som importsiden, og de blev kombineret i the Canadian Cultural Property Export and Import Act fra 1977. Året efter tiltrådte Canada UNESCO-konventionen. I Canada ligger kontrollen med importen ikke ved grænserne, men det er derimod importøren, der er ansvarlig for, at en ting, der importeres til Canada, er lovligt udført fra det berørte land. Det vil sige, at det er den antikvitetshandler, der samler eller det museum, som indfører tingen, der skal sikre sig, at den er lovligt udført og at den, hvor dette kræves i det eksporterende land, er forsynet med de nødvendige certifikater. De canadiske myndigheder tager kun initiativer i sager om mulig overtrædelse, hvis det krænkede land anmoder derom. I så fald foranstaltes undersøgelser, og eventuelle sager, herunder spørgsmålet om erstatning til køber i god tro, afgøres ved canadiske domstole.

6.4. Gennemgang af konventionens bestemmelser.

I konventionens indledning (preambelen) opregnes forudsætningerne for konventionen: Internationalt

kulturelt samarbejde (UNESCO-deklarationen af 1966), international kulturudveksling, at det er nødvendigt, at kulturarven ikke rives bort fra sin dokumentation, at enhver stat har pligt til at beskytte sin kulturarv, at en stat har moralsk forpligtelse både over for sin egen kulturarv og over for andre nationers, at de kulturelle institutioner, der varetager arbejdet med kulturarven, bør gøre det i overensstemmelse med universelt anerkendte etiske principper, at ulovlig handel med kulturværdier modarbejder disse bestræbelser, og at beskyttelse af den kulturelle arv har såvel en national som en international side.

Artikel 1

definerer begrebet kulturværdi (cultural property) som genstande, der af hver stat selv udtrykkelig betegnes som værende af betydning for arkæologi, historie, litteratur, kunst etc. (se opregningen af kategorier i kapitel 8).

Det har været kritiseret, at kriterierne og dermed i sidste ende definitionen af hvad der er kulturværdier ligger hos enkeltstaterne. Det giver en uklar afgrænsning, som iøvrigt er et generelt problem i al lovgivning om kulturværdier. Da der imidlertid er tale om afvejningen af, hvad der er særlig betydningsfuldt i relation til det enkelte lands kultur, er man meget tilbage fra at fastsætte det gennem internationale vedtagelser. Som et eksempel på, hvor vanskeligt - for ikke at sige umuligt - det er at udarbejde definitioner fælles for mange lande, kan nævnes, at f.eks. en ensartet tidsgrænse (aldersgrænse) for genstande, der skal beskyttes, end ikke kan gennemføres for så nærtstående lande som de nordiske. Norge opererer således med 100 år, Finland - med sin kortere nationale historie - med 50 år, mens Sverige har sat skillelinie ved året 1860 og Grønland ved

året 1940. I Danmark, hvor man som nævnt ikke hidtil har haft egentlig lovgivning om beskyttelse af kulturværdier, har man almindeligvis anvendt en 100 års grænse, når man f.eks. skulle finde et brugbart alderskriterium for antikviteter.

Artikel 2

heri anerkendes, at ulovlig import/eksport af kulturværdier skader oprindelseslandets kulturarv, og at internationalt arbejde har betydning for at modvirke denne fare.

Artikel 3

betegner import/eksport m.v. for ulovlig, hvis den har fundet sted i strid med de bestemmelser, staterne udsteder i henhold til konventionen.

Artikel 4

opregner forudsætningerne for, at kulturværdier kan henregnes til et givet lands kulturelle arv, det vil sige spørgsmålet om oprindelseslandet.

Artikel 5

pålægger staterne - på en måde, der er i overensstemmelse med hvert enkelt land - at skabe organer til beskyttelse af den kulturelle arv i form af a) lovgivning, herunder bestemmelser om ulovlig eksport, b) at udforme og ajourføre lister over betydningsfulde kulturgenstande i offentlig eller privat eje, hvor udførsel vil betyde en væsentlig forarmelse af den nationale kulturarv, c) opbygning af de fornødne institutioner (museer, arkiver etc.), d) tilsyn med arkæologiske udgravninger og områder, e) etiske regler for de, der har med kulturarven at gøre (museumsfolk, samlere, handlende), f-g) oplysningsarbejde.

Det er udvalgets opfattelse, at Danmark vil kunne

leve op til samtlige de opregnede punkter med undtagelse af b) lister over særligt betydningsfulde kulturgenstande i offentlig og privat eje. Sådanne lister vil kun for såvidt angår genstande i offentlig eje kunne være udtømmende, derimod ikke for genstande i privat eje, og udarbejdelse af sådanne lister vil modarbejde de bestræbelser, som udvalget iøvrigt anbefaler til beskyttelse af kulturarven (se kapitel 10). I tilfælde af dansk ratifikation må et forbehold på dette punkt derfor overvejes.

Artikel 6

indfører certifikat i de tilfælde, hvor en stat har givet tilladelse til eksport af en ting, der ellers ville falde ind under definitionen af national kulturarv.

Bestemmelsen må ses som en åbning over for udveksling, hvor det sker efter en beslutning i den berørte stat. Konventionen foreskriver ikke en særlig standard for certifikater, og det er således op til den enkelte stat selv at udforme sine regler.

Hvis der indføres begrænsninger i eksport af kulturværdier fra Danmark, må det forudses, at en form for certifikat/eksporttilladelse må udstedes for de ting, der efter en prøvning frigives til eksport.

Artikel 7

pålægger staterne

- a) at tage forholdsregler - i overensstemmelse med den nationale lovgivning - for at forhindre, at museer og lignende institutioner erhverver genstande, der er ulovligt udført fra en anden stat, og at oplyse den anden stat om tilbud af sådanne genstande. Forholdsreglerne vedrører kun handlinger, der har fundet sted, efter at

denne konvention er trådt i kraft i de pågældende stater.

- b) 1) at forbyde import af kulturværdier, der er stjålet fra museer og kulturmonumenter,
- 2) på opfordring af det berørte land at tage passende skridt til tilbagelevering. Køber i god tro skal have erstatning; den anmodende stat skal afholde alle udgifter i forbindelse med sagen.

Bestemmelsen i a) er beslægtet med artikel 6 i den europæiske konvention af 1969 om beskyttelsen af den arkæologiske arv, der blev tiltrådt af Danmark i 1969. Formuleringen i UNESCO-konventionen om, at bestemmelserne kun omhandler ting, der er ulovligt udført, efter at konventionen er tiltrådt af de pågældende stater, understreger, at konventionen ikke er retroaktiv d.v.s. ikke har tilbagevirkende gyldighed. Den kan således ikke tages i anvendelse i de sager om tilbageføring af kulturværdier til oprindelseslandet, som verserer med mellemrum. Et af konventionens formål er at forebygge sådanne tilbageføringssager i fremtiden.

Artikel 8

pålægger staterne at indføre sanktioner mod personer, der overtræder bestemmelserne i artiklerne 6 og 7.

Artikel 9

giver en stat, hvis kulturarv er truet på grund af plyndring af arkæologiske og etnologiske genstande, adgang til at appellere til andre berørte stater, og disse er da forpligtet til at deltage i en fælles aktion, der omfatter skærpet kontrol.

Artikel 10

pålægger staterne

- a) at begrænse omsætningen af ulovligt eksporterede genstande gennem oplysning og opsyn og på en måde, der passer for det enkelte land, herunder forpligtede antikvitethandlere til at føre register, hvorefter fremgår hver enkelt genstands proveniens, m.v.,
- b) gennem oplysning at vække offentlighedens forståelse for den kulturelle arv og de farer, der truer den.

Artikel 11

fastlægger, at den eksport af kulturværdier, der sker under tvang som følge af okkupation, er ulovlig.

Artikel 12

forpligter staterne til at respektere konventionen også for de territorier, for hvis internationale forpligtelser, de er ansvarlige.

Det vil for Danmarks vedkommende sige Grønland og Færøerne.

Artikel 13

pålægger staterne i overensstemmelse med den nationale lovgivning

- a) at forhindre sådanne overførsler af ejendomsret til kulturværdier, som vil kunne fremme ulovlig eksport,
- b) at sikre de kompetente myndigheders medvirken til at tilbageføre ulovligt udførte genstande til ejeren,
- c) at tillade, at der tages skridt til, at de omhandlede genstande føres tilbage til ejeren,
- d) at anerkende hver stats ret til at betegne visse kulturværdier som uafhængelige og således undergivet eksportforbud, og at lette tilbageførsel af sådanne værdier, hvor udførsel har fundet sted.

Bestemmelsen a) vil formentlig være vanskelig at leve op til, eftersom det ikke kan afgøres, om en ejendomsoverdragelse har til hensigt at forberede en ulovlig handel.

Artikel 14

pålægger staterne - så vidt som muligt - at stille tilstrækkelige bevillinger til rådighed for de nationale organer, der beskytter den kulturelle arv med henblik på at forhindre ulovlig eksport og på at opfylde konventionens bestemmelser.

Artikel 15

fastslår, at de deltagende stater ikke afskæres fra at indgå specielle aftaler eller fra fortsat at deltage i aftaler på konventionens område.

Denne bestemmelse tager sigte på de bilaterale aftaler, som er eller vil blive indgået imellem stater, der har særlige problemer til fælles. Der sigtes blandt andet til de aftaler, som USA har indgået med Mexico og med en række mellem- og latinamerikanske stater om tilbageføring af ulovligt udførte kulturværdier. Disse aftaler er ofte mere vidtgående end konventionen.

Artiklerne 16 og 17

omhandler UNESCOs rolle i forbindelse med konventionen.

Artiklerne 18-26

er tekniske bestemmelser vedrørende ratifikationen.

6.5. Spørgsmålet om dansk ratifikation af konventionen.

De danske museers holdning: På grundlag af et bredt fagligt møde om sagen i november 1982 anbefalede Dansk kulturhistorisk Museumsforening, DKM, i en skrivelse af 12. januar 1983 til kulturministeren, at Danmark ratificerer konventionen. Den danske afdeling af International Council of Museums, ICOM, har ved mange lejligheder tilkendegivet, at konventionen bør ratificeres. Foreningen af danske Kunstmuseer, FDK, behandlede konventionen på sit årsmøde i september 1983, og har i skrivelse af 11. oktober 1983 meddelt, at foreningen ikke har indvendinger mod en eventuel dansk ratifikation.

Dette udvalgs formand og sekretærer drøftede konventionen med repræsentanter for Ny Carlsbergfondet, Ny Carlsberg Glyptotek og Davids Samling på et møde den 9. februar 1984. Mødet mundede ud i, at de pågældende repræsentanter gav udtryk for, at Danmark ikke bør gå enegang, men bør ratificere, når os nærtstående lande gør det, idet man dog herved forudsatte, at de sager, der eventuelt måtte opstå med baggrund i konventionen, skal afgøres ved danske domstole.

I den høringsrunde, som har været en del af dette udvalgs arbejde, har spørgsmålet om en eventuel ratifikation af konventionen været forelagt repræsentanterne for auktionshusene og antikvitethandlerne. Ingen udtalte sig imod ratifikation.

På den baggrund anbefaler udvalget, at Danmark ratificerer konventionen så vidt muligt sammen med de øvrige nordiske lande. Udvalget anbefaler endvidere, at den canadiske model for gennemførelse anvendes, således at administrationen af konventionen bliver så enkel som mulig. Dog anbefales ratifikationen med et forbehold over for den del af bestemmelsen i artikel 5 b, der vedrører udarbejdelse af lister over beskyttede kulturværdier i privat eje.

Ud fra erkendelsen af at beskyttelse af kulturværdier imod uønsket eksport har såvel en national som en international side, skal udvalget pege på den mulighed, at det overvejes i en senere dansk lovgivning om regulering af eksporten at optage bestemmelser om, at import i særlige tilfælde kan underkastes regulering. Der tænkes herved på de tilfælde, hvor Danmark har indgået bilaterale eller multilaterale aftaler om at respektere andre landes regulering af kulturværdi-eksport.

Som ovenfor nævnt har udvalget fundet det rigtigt at anbefale, at en dansk ratifikation så vidt muligt sker sammen med de øvrige nordiske lande. Derfor har udvalget ikke i sit forslag til regulering af udførslen af kulturværdier fra Danmark (kapitel 10 og bilag 3) medtaget bestemmelser om importregulering.

KAPITEL 7 - VURDERING AF DE NUVÆRENDE FORHOLD I DANMARK.

7.1. Generelle betragtninger.

Danmark har som nævnt ikke et regelsæt, der forbyder eller begrænser udførsel af danske kulturværdier, men der findes - såvel i som uden for lovgivningen - forskellige ordninger, der virker til fremme af kulturværdiers forbliven i landet. Disse ordninger er omtalt i kapitel 3.

I Danmark har vi en række offentlige museer, biblioteker, arkiver og andre institutioner, hvis samlinger generelt kan betegnes som ganske repræsentative for såvidt angår danske kulturværdier.

Fra dansk side må man finde det naturligt og ønskeligt, at f.eks. kunstværker som led i det internationale samkvem kan overføres fra det ene land til det andet, og ingen kan bebrejde en nation, at den ønsker sig kunstværker, der ikke blot viser, hvad landets egne kunstnere har præsteret, men også hvad der er skabt ude omkring i verden. At dansk kunst kommer til udlandet er derfor lige så naturligt, som at fremmed kunst kommer til Danmark, og det må betragtes som en dansk samfundsinteresse, at denne udveksling fortsættes. Tales der om den kunst, som fremstilles i dag, er der heller ingen problemer forbundet med den internationale udveksling, men drejer det sig om ældre kunst, kan mange af de værker, som kan købes og sælges, være af særlig national interesse for de lande, hvori de befinder sig. De kan være håndgribelige vidnesbyrd om tidligere faser i landets kulturliv, og dermed en del af landets såkaldte kulturarv.

Det er udvalgets opfattelse, at den danske kulturarv ikke er tilstrækkeligt beskyttet gennem de gældende

ordninger, og at der derfor er behov for gennemførelse af en regulering af udførslen af kulturværdier. Den udførsel, der finder sted i dag, forekommer måske ikke faretruende, men betragtet over en lidt længere periode kan en fortsat ubegrænset udførselsadgang medføre uoprettelige tab af kulturværdier og dermed en alvorlig forringelse af den danske kulturarv.

Det må i dag erkendes, at de tidligere familiefideikommiss- og majoratsordninger havde stor betydning for bevaringen af kulturværdier, eftersom de indebar, at opsamlede formueværdier gik i arv efter særlige regler i bestemte familier. Herved undgik man den spredning af formueværdierne, som ville følge af en arvedeling efter de sædvanlige regler.

Som følge af lensafløsningen i 1920 er der således sket en omfattende spredning af værdier, som må siges at høre til den fælles nationale kulturarv. Denne spredning er siden blevet yderligere forstærket på baggrund af den almindelige udvikling i vesteuropæiske lande, der har medført stigende inflation, højere skatter og arveafgift og dermed en svækkelse af befolkningsgrupper, der traditionelt har sat en ære i at værne om værdier, der nok var deres private ejendom, men som samtidig betragtedes som hørende til landets kulturarv.

Økonomiske vanskeligheder og sammenbrud er imidlertid ikke noget nyt, men tidligere overgik værdierne i disse situationer til andre danske ejere.

Det særegne i nyere tid er, at udlændinge i et hidtil ukendt omfang har købt mange af disse værdier og ført dem bort. Specielt gennem de senere år har der kunnet konstateres en stigende interesse for danske kunstarter, som formentlig er en medvirkende årsag til en stigning i eksporten af kunst og antikviteter fra Danmark - en eksport, der naturligvis fremmes ved, at Danmark efterhånden er blevet et af de meget få

kulturlande, der ingen eksportrestriktioner har. Dette har påny aktualiseret og forøget debatten om en regulering af adgangen til at udføre kulturværdier fra Danmark.

Udvalget har drøftet beskyttelsesbehovet med en række institutioner, organisationer og enkeltpersoner, og man har modtaget redegørelser, der viser, at meget allerede er gjort, som kan medvirke til, at genstande af kulturel betydning for Danmark ikke udføres, men det er tillige fra alle sider klart udtalt, at der er behov for yderligere beskyttelse. Det er alene skønnet over behovets omfang, der varierer - afhængig af de pågældendes kontakt med problemet.

7.2. Handelen med antikviteter og kunstværker.

I Danmark findes knapt 500 forretningsdrivende, der handler med antikviteter og gamle ting. Af egentlige antikvitetshandlere er der ca. 70, der er organiseret i enten Dansk Antikvitetshandler Union eller i Antikvitetshandleringen. Der er et tæt samarbejde mellem disse to brancheforeninger.

Af auktionshuse, der forestås af en auktionsleder, der er udpeget af Justitsministeriet, er der 10.

International auktionshandel foregår imidlertid kun på nogle få af disse. Det kan i den forbindelse også nævnes, at et par af de store udenlandske auktionshuse nu har faste repræsentanter i Danmark, som formidler salg på disse internationale auktioner.

Omfanget af omsætningen af kunst og antikviteter kan belyses med følgende eksempler, der angiver omsætningen eksklusiv moms:

	omsætning	heraf eksport	eksport %
1978	258 mio. kr.	36 mio. kr.	14
1982	281 mio. kr.	71 mio. kr.	25
1983	353 mio. kr.	95 mio. kr.	27

I de senere år har eksporten af antikviteter oversteget importen, men i årene indtil 1976 var udviklingen modsat.

De lande, hvortil der hovedsagelig udføres kunstgenstande og antikviteter, herunder også de såkaldte containervarer, der typisk omfatter afsyrede møbler fra dette århundrede, er USA, Tyskland, Frankrig og England.

Hovedparten af de antikviteter, der indføres i Danmark, stammer fra Sverige.

Kunsthandelen har over for udvalget oplyst, at antallet af de antikviteter, der repræsenterer et højere kvalitets- og prisniveau, og som gøres til genstand for omsætning, er betydeligt begrænset i forhold til tidligere. Dette hænger muligvis sammen med den almindelige økonomiske afmatning. Det anslås, at den samlede årlige omsætningsmængde (inklusive eventuel udførsel) af antikviteter og kunstgenstande til en værdi af 100.000 kr. eller derover omfatter maksimalt 100 genstande og heraf er formentlig kun ca. 10 genstande en dansk antikvitet.

Fra auktionshandelens side har man anslået, at antallet af genstande, der årligt omsættes i Danmark til en pris på 100.000 kr. eller derover, andrager et halvt hundrede emner, hvoraf dog kun de færreste kan anses for hørende til den danske kulturarv.

7.3. Konkrete eksempler, der belyser behovet for beskyttelsesforanstaltninger.

I maj 1984 solgtes på en dansk auktion et billede, som efter udvalgets opfattelse burde have været beskyttet imod udførsel fra Danmark.

Billedet var et stilleben, et såkaldt måltidsstykke, dateret 1633, og tilskrevet den hollandske maler Jan Jansz. den Uyl. Den Uyl betragtes som en af det hollandske stillebenmaleris betydelige kunstnere. Hans produktion har formodentlig ikke været stor, og hans billeder er da også meget sjældne. I dag kendes der i alt kun en halv snes sikre arbejder i museer og privatsamlinger i Europa og USA.

Kunstværket er af sagkyndige blevet karakteriseret på følgende måde:

"Billedet er med sin monumentale og - for sin tid - dristige komposition, sin fint afstemte "monokrome" kolorit og sin mesterlige gengivelse af tingenes stoflige overflade et overordentlig smukt og meget karakteristisk eksempel på den Uyls stillebenkunst, og det er således også omtalt i den samlede speciallitteratur på området. Billedet er tillige et af de tidligst daterede arbejder, der kendes."

Dette enestående værk kan i Danmark føres tilbage til 1829, men har sandsynligvis været i landet endnu tidligere. Billedet var senest fra dette år i konferensråd F. S. Bugges samling, og det blev på Bugges auktion i 1837 solgt til den berømte Moltkeske Malerisamling. I en forømtale af denne auktion fremhæves billedet for sine kvaliteter og til billedet knyttedes iøvrigt den - især i denne sammenhæng - interessante bemærkning: "Ved Betragtning af denne Samling kunne vi ikke tilbageholde det Ønske, at de bedste Malerier maatte blive her i Landet, det være sig i offentlige eller private

Samlinger, især da betydelige Auktioner over Kunstværker dog høre til Sjældenheder her tillands".

Billedet blev solgt på den store auktion over Molikes samling i 1931, hvorefter det var i privat eje, indtil det i maj 1984 bortsolgtes på auktion til udlandet.

Det er efter udvalgets opfattelse indlysende, at dette fremragende kunstværk med et mere end 150-årigt tilhørsforhold til Danmark burde have været sikret for Danmark. Inden for sin genre er det utvivlsomt et af de fineste arbejder, der på noget tidspunkt har befundet sig i en dansk samling. Der blev da også takket være en overordentlig stor velvilje fra en af de mest betydelige, danske fonde gjort forsøg på at sikre dette værk for Statens Museum for Kunst, men man måtte med den største beklagelse konstatere, at det ikke var muligt fra dansk side at følge med op til en rekordpris på 4 mio. kr.

Oven for under kapitel 1 er omtalt salget af de hollandske malerier fra Gavnø, som man i 1976 gjorde forsøg på at sikre bevaret i Danmark gennem en ekstraordinær, statslig bevilling på indtil 5 mio. kr., men desværre forgæves. Blandt disse malerier var et billede af den danske 1600-tals maler Reinhold Thim, forestillende Christian IV's hofmusikanter. Ved salget på auktionen i London 1976 forsvandt dette billede af betydelig interesse for Danmark ud af dansk eje. Der vil næppe kunne skrives en dansk kunsthistorie, uden omtale af dette billede, men væsentligere er den kulturhistoriske og især musikhistoriske betydning af billedet. I de senere år, hvor mange har fået kendskab til det rige musikliv ved Christian IV's hof, har det været en selvfølge at henvise til dette billede, og det er således gengivet i såvel værker over Danmarkshistorien som i specielle musikhistoriske værker. Dette maleri ville derfor, da

det ikke kunne forblive på Gavnø, have haft en naturlig plads i et af de danske slotte, hvortil Christian IV's navn er knyttet (Rosenborg, Frederiksborg, Kronborg), eller i Musikhistorisk Museum.

Endelig bør det nævnes, at den store auktion over den berømte Moltkeske Samling, der som nævnt ovenfor fandt sted i 1931, medførte, at en række enestående kulturværdier, som må anses for helt uvurderlige for den danske kulturarv, blev udført og dermed formentlig for evigt tabt for Danmark.

KAPITEL 8 - UDGANGSPUNKTER FOR UDVALGETS FORSLAG.

8.1. Udvalgets hovedsynspunkter.

Det er udvalgets opfattelse, at de bestræbelser, der udfoldes inden for rammerne af det internationale kultursamarbejde, for at fremme kulturudvekslingen mellem landene, fortsat bør fremmes.

Udvekslingen af kulturgenstande bør i princippet kunne ske frit mellem landene ud fra den betragtning, at kulturen er alle landes udspring og fælles ejendom.

Dog findes der i de enkelte lande kulturgenstande, hvis udførsel fra det pågældende land ud fra en overordnet kvalitetsvurdering ville medføre et tab for den nationale kulturarv.

I de senere år har der vist sig en stadigt stigende opmærksomhed omkring beskyttelsen af den nationale kulturarv og foranstaltninger til fremme af dette mål.

En sådan opmærksomhed og en bred interesse for dette beskyttelsesspørgsmål har også kunnet konstateres i Danmark.

Udvalget finder, at der i et vist omfang er behov for indførelse af særlige beskyttelsesforanstaltninger med det formål at sikre kulturværdiers forbliven i Danmark.

Ved kulturværdier forstås i denne sammenhæng bevarings- og beskyttelsesværdige billeder, genstande, bøger, manuskripter, arkivalier, som udgør en umistelig del af Danmarks kulturarv, og som i tilfælde af udførsel vil medføre en alvorlig forringelse af denne.

Der findes kulturgenstande i Danmark, som ud fra

denne definition må anses for værende af en sådan værdi for landet.

Selvom der er forskellige bestemmelser i gældende dansk lovgivning og endvidere andre ordninger, der virker til fremme af kulturværdiers forbliven i Danmark, finder udvalget, at der er behov for egentlige restriktioner, og at disse bør gennemføres i en lovgivning.

Ved udformningen af bestemmelser om udførselsrestriktioner bør man imidlertid være opmærksom på, at behovet for sådanne restriktioner er af begrænset omfang. Man bør derfor ikke tilstræbe en generel forbudsordning, men derimod en ordning med selektive begrænsninger.

Endvidere bør beskyttelsesordningen udformes på en sådan måde, at hensynet til sikringen af den nationale kulturarv tages uden urimelige indgreb i private interesser, herunder den legale handel. Ligeledes bør man være opmærksom på, at ordningen ikke modvirker det tillidsforhold, der er opstået mellem en række institutioner og private samlere, således at det opsøgende og ophjælpende arbejde, som udføres af museer, biblioteker, arkiver og forskere iøvrigt uforstyrret kan videreføres.

En afvejning af disse hensyn imod hinanden taler for en beskyttelsesordning, der ikke udelukkende hviler på restriktioner, men derimod bygger på en kombination af udførselskontrol og en forpligtelse for den pågældende myndighed til at fremsætte tilbud om køb af den beskyttelsesværdige genstand til markedsprisen.

Genstande, der udelukkende har relation til danske forhold, vil normalt opnå den højeste salgspris i Danmark. Beskyttelsesbehovet er derfor størst for de samlinger og genstande, der tillige er efterspurgt i udlandet.

En beskyttelseslovgivning bør også have det sigte, at det i højere grad bliver attraktivt at være med til at værne om den nationale kulturarv. I de tilfælde, hvor kulturværdier ønskes afhændet, og hvor afhændelse i udlandet kunne komme på tale, skal det gøres attraktivt at afhænde i Danmark.

De nævnte synspunkter fører efter udvalgets opfattelse til en beskyttelsesordning, der - i hvert fald indtil der foreligger et bredere erfaringsgrundlag - udformes som en forholdsvis begrænset samt administrativt enkel ordning, der bygger på selektion kombineret med en pligt for staten til at fremsætte tilbud om køb af udførselstruede kulturværdier til en pris, der kan opnås ved salg i det åbne marked.

Udvalget finder, at det er af afgørende betydning, at de danske fonde, der hidtil har ydet en uvurderlig økonomisk indsats i forbindelse med erhvervelse af danske kulturværdier til offentlige, danske samlinger, også kommer til at medvirke i en ordning, der har til formål at bevare kulturværdier i Danmark.

Det skal specielt understreges, at sigtet med en sådan beskyttelsesordning således er at bevare de danske kulturværdier inden for landets grænser. Derimod har den ikke som sit hovedformål at udbygge samlingerne i de danske museer og andre tilsvarende institutioner, idet et sådant formål først og fremmest må søges tilgodeset gennem lovgivningen for disse institutioner.

Det vil i de fleste tilfælde, hvor kulturværdier erhverves for at sikre deres forbliven i Danmark, være naturligt, at disse indgår i de statslige eller statsstøttede museers samlinger eller tilsvarende offentlige samlinger, men ordningen bør ikke medføre, at kulturværdier i alle tilfælde indgår i offentlige samlinger. En fortsat forbliven i private, danske hjem kan i en række tilfælde være at foretrække, blandt andet for at bevare en helhed.

8.2. Beskrivelse af genstandsgrupper, inden for hvilke der kan være behov for beskyttelsesforanstaltninger.

Det er ikke muligt i detaljer at angive behovet for beskyttelsesforanstaltninger for hver enkel genstandsgruppe. Dette ville kræve et meget bredt bedømmelsesgrundlag. Udvalget har gjort sine overvejelser på mere generelle vurderinger af beskyttelsesbehovet for ret vide grupper af kulturgenstande.

Opregningen i det følgende er derfor på ingen måde et udtømmende katalog over beskyttelsesværdige genstandsgrupper, men derimod alene en angivelse af de væsentligste kategorier inden for hvilke, der kan forekomme kulturværdier, som bør omfattes af udførselsrestriktioner.

Det er derfor også udvalgets opfattelse, at man i et forslag til lov om sikring af kulturværdier i Danmark bør undgå i lovteksten at angive bestemte genstande eller genstandskategorier som beskyttelsesværdige. For at undgå en uheldig usikkerhed om retsstillingen bør der i lovforslagets bemærkninger gives oplysninger om de genstande og genstandsgrupper, som det er tilsigtet at værne gennem beskyttelsesordningen. Endvidere bør de pågældende myndigheder i takt med, at der indvindes et bredere erfaringsgrundlag og dermed en egentlig praksis i udførselssager, informere offentligheden herom, og endvidere må specielt de, der særligt berøres af ordningen, løbende holdes underrettet om konkrete afgørelser i disse sager.

Gennemgangen i dette afsnit af genstandskategorier, inden for hvilke der kan være behov for særlige udførselsrestriktioner tager sigte på enkeltgenstande. Udvalget har under sit arbejde overvejet mulighederne for at foreslå særlige beskyttelsesforanstaltninger for hele samlinger af kulturværdier. Det kan netop i mange tilfælde være af særlig stor

betydning, at samlinger forbliver som en enhed. Imidlertid vil udførselsforbud i almindelighed ikke være det rette instrument til at opnå dette formål, eftersom det ikke kan forhindre, at samlinger spredes inden for landets grænser. Sikring af bevaringsværdige samlinger, helheder og miljøer bør derfor efter udvalgets opfattelse søges fremmet først og fremmest gennem andre foranstaltninger.

Beskrivelsen af de forskellige genstandsgrupper i dette afsnit må sammenholdes med de beskyttelsesken- detegn eller -kriterier, som er angivet i det følgende afsnit.

Udvalget har fundet det naturligt, at beskrivelsen af genstandsgrupper, inden for hvilke der kan være behov for særlige bestemmelser til beskyttelse imod udførsel fra Danmark, tager sit udgangspunkt i UNESCO-konventionen fra 1970 om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier. Dels repræsenterer den en internationalt udformet systematik, dels har udvalget - som nævnt - fået til opgave at overveje spørgsmålet om dansk ratifikation af denne konvention i tilknytning til overvejelserne om indførelse af generelle beskyttelsesbestemmelser for kulturværdier i Danmark.

I UNESCO-konventionens artikel 1 er opstillet følgende definition af begrebet "kulturværdier":

"I denne konvention anvendes betegnelsen kulturværdier om genstande, som på religiøst eller verdsligt grundlag er specielt betegnet af hver enkelt stat som værende af betydning for arkæologi, forhistorie, historie, litteratur, kunst eller videnskab, og som tilhører følgende kategorier:

- a) Sjældne samlinger og eksemplarer af fauna, flora, mineraler og anatomi, og genstande af palæontologisk* interesse,

* palæontologi: videnskaben om uddøde dyr og planter

- b) genstande med tilknytning til historien, herunder videnskabernes og teknologiens historie samt militær- og samfundshistorie, og med relation til nationale ledere, filosoffer, videnskabsmænds og kunstneres liv samt til begivenheder af national betydning,
- c) genstande fra arkæologiske udgravninger (legale såvel som illegale) eller andre jordfund,
- d) enkeltdele, der hidrører fra kunstnerisk eller historiske monumenter eller arkæologiske fundsteder, og som er blevet adskilt fra disse,
- e) antikviteter, der er over 100 år gamle, såsom inskriptioner, mønter og graverede segl,
- f) genstande af etnologisk* interesse,
- g) genstande af kunstnerisk interesse, såsom billeder, malerier og tegninger, fremstillet udelukkende med hånden på enhver overflade eller af ethvert materiale (med undtagelse af industriel design og fabriksfremstillede hånddekorerede artikler), originale statuer og skulpturer af ethvert materiale, originale grafiske arbejder, tryk og litografier, originale kunstneriske collager og montager af ethvert materiale,
- h) sjældne manuskripter og inkunabler**, gamle bøger, dokumenter og publikationer af særlig interesse (historisk, kunstnerisk, videnskabe-

* etnologi: videnskaben om de menneskelige kulturer i deres indbyrdes sammenhæng.

** inkunabler: bøger trykt før år 1500, i Danmark dog før år 1550.

lig, litterær etc.) enkeltvis eller i samlinger,

- i) frimærker, stempelmærker og lignende mærker, enkeltvis eller i samlinger,
- j) arkiver, herunder lydarkiver, fotografiske og kinematografiske* arkiver,
- k) møbler, der er over 100 år gamle, og gamle musikinstrumenter.

Udvalget kan tilslutte sig denne systematik i dens hovedtræk, dog med følgende afvigelser: Om det naturhistoriske materiale a) må udvalget nøjes med at påpege behovet for en generel beskyttelse. Og for punkterne i) frimærker m.m. og j) lydarkiver foreslår udvalget ikke særlige forholdsregler. Afvigende fra 1970-konventionens systematik er også, at udvalget peger på behovet for beskyttelse af ældre skibe.

På denne baggrund har udvalget beskæftiget sig med følgende genstandsgrupper, idet man er opmærksom på, at der også her forekommer overlapninger mellem de forskellige grupper:

1. Naturhistorisk materiale.

Gennem drøftelser med repræsentanter for de naturvidenskabelige museer er det over for udvalget blevet klarlagt, at der er et absolut behov for beskyttelse af den del af den danske kulturarv, som omfatter naturhistorisk materiale. Der foreligger imidlertid på det naturhistoriske område så mange uafklarede spørgsmål, som udelukkende må antages at kunne løses gennem en mere generel lovgivning for det naturhistoriske område. En sådan lovgivning - såkaldte "Dane-

* kinematografi: optagelse af levende billeder, filmvæsenet.

kræ-bestemmelser" som en slags pendant til Danefæ-bestemmelserne - har længe været et ønske fra de naturvidenskabelige museers side med det formål at sikre, at væsentlige naturhistoriske genstande indgår i de offentlige museumssamlinger.

Spørgsmålet om "Danekræ-bestemmelser" blev drøftet under folketingsbehandlingen af forslaget til den nye museumslov, der trådte i kraft den 1. juli 1984, og disse drøftelser resulterede i, at kulturministeren gav tilsagn om at ville tage initiativ til en nærmere undersøgelse af spørgsmålet, herunder forhandlinger med de berørte myndigheder, inden den næste revision af museumsloven, der skal finde sted i folketingsåret 1987-88.

Det er udvalgets opfattelse, at - selv om der i dag er et behov for beskyttelse imod uønsket udførsel af naturhistoriske genstande - bør disse fortrinsvis søges beskyttet gennem en generel beskyttelseslovgivning på området. Udvalget skal derfor anbefale, at arbejdet med undersøgelse af mulighederne for gennemførelse af de ønskede "Danekræ-bestemmelser" søges fremmet.

2. Arkæologisk fundmateriale.

Som der er redegjort for ovenfor i kapitel 3 er de jordfaste fortidsminder og arkæologisk fundmateriale, herunder genstande og vrage på havbunden m.v., sikret gennem vidtgående generelle beskyttelsesbestemmelser i naturfredningsloven og museumsloven. Men der findes dog oldsager - omend i begrænset omfang - i privat eje, som bør sikres gennem udførselsrestriktioner.

3. Bygninger, bygningsdele og bygningsinventar.

Beskyttelsen af bygninger, bygningsdele og inventar gennem bygningsfredningslovens bestemmelser er omtalt oven for i kapitel 3. Der omtales ligeledes beskyt-

telsen af kirkebygninger og kirkeligt inventar efter loven om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v.

Det er udvalgets opfattelse, at der ikke - ud over disse generelle beskyttelsesbestemmelser - er behov for særlige bestemmelser, der forhindrer eller begrænser udførselsadgangen for såvidt angår bygninger, herunder kirkebygninger. Bygningsdele og bygningsinventar, herunder kirkeligt inventar, vil derimod henhøre under den følgende genstandsgruppe.

4. Billeder og genstande.

Ved billeder og genstande forstås alle former for billeddannende gengivelser og frembringelser udført af hænder eller værktøj i alle hidtil anvendte materialer samt alle former for menneskeskabte genstande i håndværksmæssig eller industriel udførelse eller kombination heraf.

Der skelnes ikke mellem kunst og kultur, kunsthåndværk og folkeligt håndværk, kunstindustri (design) og almindelige industriprodukter.

Dette afsnit omfatter således en lang række kategorier, der kan have tilknytning til gejstlig eller verdslig brug, til forskellige samfundslag og til forskellige af rigets områder. De kan falde ind under begrebet løsøre eller have tilknytning til et miljø eller et interiør.

For offentligheden er gruppen velkendt som den, der dominerer vore kunst- og kulturhistoriske samlinger, hvor en stor del af de genstandstyper, det drejer sig om, kan ses.

5. Bøger, manuskripter, arkivalier m.v.

Inden for de videnskabelige bibliotekers område vil de materialekategorier, der kan være behov for at beskytte, og som indgår i Det kongelige Biblioteks samleområde, være følgende:

1. Bøger og andre trykte publikationer
2. Håndskrifter, breve og personlige papirer
3. Noder, håndskrevne og trykte
4. Portrætter, håndtegnede og trykte
5. Topografiske og historiske blade, håndtegnede og trykte
6. Geografiske kort, håndtegnede og trykte
7. Fotografier, herunder negativer, fra før år 1900
8. Globes fra før år 1900.

Specielt hvad angår trykte publikationer skal det nævnes, at der siden slutningen af 1600-tallet har været sikret en vis beskyttelse af sådanne produkter gennem særlige bestemmelser om pligtig aflevering til offentlige biblioteker. Efter den gældende lov om pligtaflevering (Lov 160 fra 1927) modtager således blandt andet Det kongelige Bibliotek som landets nationalbibliotek al dansk litteratur, d.v.s. bøger, tidsskrifter, aviser og "småtryk" samt musikaler, kort m.v., gennem pligtaflevering.

Med hensyn til arkivalier er det alene arkivalier i privat eje, som normalt er uden beskyttelse imod udførsel. De offentlige arkivalier er som nævnt oven for i kapitel 3 derimod beskyttet mod udførsel som følge af de fastsatte bestemmelser om afleveringspligt og om betryggende opbevaringsforhold.

For såvidt angår de private arkivalier såsom manuskripter, breve og personlige papirer, er der gennem en lang årrække opbygget et samarbejde og en arbejdsdeling mellem Rigsarkivet og Det kongelige Bibliotek.

Med hensyn til arkivalier (breve, dokumenter m.m.) følges i hovedsagen den praksis, at private arkivalier samles dels i Rigsarkivet, dels i Det kongelige Bibliotek.

Samlingerne i Rigsarkivet er fortrinsvis papirer efterladt af politikere, embedsmænd samt kulturelle og politiske foreninger og organisationer. Samlingerne omfatter dog også betydelige arkiver fra udøvende kunstnere og videnskabsmænd. Samlingerne i Det kongelige Bibliotek har først og fremmest tilknytning til kultursektoren, nemlig skøn- og faglitterære forfattere, teaterfolks, kunstneres og andre kulturpersonligheders og private kulturinstitutioners håndskrifter, breve m.v.

Denne arbejdsdeling mellem Rigsarkivet og Det kongelige Bibliotek har efter det for udvalget oplyste fungeret tilfredsstillende. Den foreslås derfor opretholdt i udvalgets forslag til foranstaltninger til sikring af kulturværdier imod udførsel fra Danmark.

For arkivalier, der henhører under Rigsarkivets samleområde, gør der sig iøvrigt det særlige gældende, at det i almindelighed, og det vil sige bortset fra nationale klenodier, er vigtigere at sikre sig informationsindholdet end papirerne i sig selv. En sikring af informationsindholdet vil typisk kunne gennemføres ved en kopieringsadgang.

6. Ældre skibe.

Den træskibskultur og specielt skibsbygningstradition, som vi har i Danmark, er enestående og må betegnes som et nationalt særkende.

Derfor er der også behov for at kunne sikre en forbliven i Danmark af specielt værdifulde eksempler

inden for denne genstandskategori. De erhverv, der tidligere anvendte de mange karakteristiske småskibs- og bådtyper til fragtfart og fiskeri, har i de senere årtier været under voldsom forandring, så praktisk taget alle de gamle fartøjer nu er taget ud af deres oprindelige funktion og solgt til andet formål. Der har siden 1960'erne været en stor international interesse i at erhverve ældre danske træskibe til lystfartøjer, og dette har været medvirkende til en betydelig reduktion i antallet af disse skibe. Denne udvikling truede med at tømme hele Danmarks beholdning af skonnerter, galeaser og jagter af typer, der er lige så karakteristiske for dansk håndværkstradition som f.eks. danske bindingsværkshuse.

På den baggrund blev der sat en bevaringsaktion i gang på initiativ af Nationalmuseet med bistand fra mange sider. Aktionen resulterede i, at Nationalmuseet fik mulighed for at erhverve og restaurere 5 ældre træskibe. Også på andre museer udføres et bevaringsarbejde for ældre danske skibe og både, og nogle få af disse ejer lidt større fartøjer i "flydende" og funktionsdygtig stand.

Endvidere etableredes "Træskibsejernes Sammenslutning", der virker aktivt for bevaring af disse fartøjer som en del af den danske kulturarv, herunder at restaureringen af skibene sker i overensstemmelse med de gamle brugsbådstraditioner.

Der er herudover i begyndelsen af 1970'erne blevet gjort forsøg på at gennemføre en form for "frivillig fredning" af bevaringsværdige fartøjer i privateje. Der foresloges således oprettet en "Skibsrestaureringspulje" med det formål at udlåne midler til godkendte restaureringsarbejder. Lån fra puljen var betinget af, at der i de pågældende skibes skøder indførtes et permanent forbud mod salg ud af landet samt en forkøbsret for Nationalmuseet i tilfælde af salg.

I bevaringskredse udtryktes der stor intéresse for ordningen. Imidlertid lykkedes det ikke at skaffe de nødvendige midler til puljen, og ordningen har derfor ikke kunnet afprøves i praksis.

Der er i dag kun ca. 200 bevaringsværdige træskibe tilbage i dansk eje.

Det er udvalgets opfattelse, at de tidligere bestræbelser på gennemførelse af en "Skibsrestaureringspulje" burde søges fremmet, idet en sådan frivilling ordning må antages at kunne udgøre ikke alene et vigtigt, men også et nødvendigt supplement til de formentlig relativ få tilfælde, hvor et træskib vil kunne bevares gennem udførselsrestriktioner. I den forbindelse kan nævnes, at af de 282 fartøjer, der er medlem af "Træskibsejernes Sammenslutning", er der kun knapt 50, der er fra før år 1900, ca. 130 er bygget i tiden mellem år 1900 og 1930, og godt 100 efter 1930. Et alderskriterium på 100 år vil således kun sikre en lille del af de bevaringsværdige skibe.

7. Film- og lydoptagelser.

Efter de oplysninger, der har foreligget for udvalget, kan der ikke antages at være behov for udførselsrestriktioner for såvidt angår film. Det danske Filmmuseum har efter filmlovens § 21 til opgave at sikre bevarelsen af film, filmbilleder og andet materiale vedrørende film, at indsamle og udlåne filmlitteratur og at udbrede kendskabet til filmens historie. Bevaringen af danske film er sikret gennem bestemmelser om pligtig aflevering, deponering - og for såvidt angår negativer - tilbudspligt i forhold til filmmuseet.

Udvalget har ikke beskæftiget sig med spørgsmålet om behovet for særlige beskyttelsesforanstaltninger for lydoptagelser, idet man er opmærksom på, at spørgsmålet om arkivering af lydoptagelser indgår i Mediekommissionens arbejde.

8.3. Beskrivelse af beskyttelseskriterier.

Forskellige kriterier må lægges til grund ved bedømmelsen af, om en genstand hører til de kulturværdier, der bør søges beskyttet.

Disse kriterier eller kendetegn kan angives i følgende 5 hovedkategorier:

- 1) Nationalhistorisk betydning
- 2) Lokalhistorisk betydning
- 3) Æstetisk betydning
- 4) Sjældenhed
- 5) Dokumentarisk-videnskabelig betydning.

For alle 5 kendetegn foreslås som hovedregel en grænse på 100 år. Genstande, der er yngre end 100 år, og genstande, der er indført til Danmark inden for de sidste 100 år, vil normalt ikke være at betragte som beskyttelseskrævende kulturværdier.

Valget af en 100 års grænse skal ses på baggrund af gængs international praksis.

Udvalget har specielt overvejet spørgsmålet om indførelse af skærpede bestemmelser for meget gamle kulturværdier, f.eks. de, der er fra før 1660, det år, hvor enevælden blev indført i Danmark. Det er udvalgets opfattelse, at sådanne kulturværdier i alle tilfælde må sikres imod udførsel. Sådanne - omend mindre iøjnefaldende - genstande fra forhistorisk tid, middelalder m.v., må iøvrigt antages altid at være omfattet af kulturværdier under kendetegn 4) Sjældenhed.

Et andet overordnet kendetegn til afgrænsning af kulturværdier er en værdigrænse. En sådan kunne f.eks. fastsættes til 100.000 kr., således at genstande under denne værdi normalt vil falde uden for de kulturværdier, der bør beskyttes.

Formålet med at lægge et sådant værdikriterium til

grund er et ønske om en begrænsning af antallet af udførselssager. Værdikriteriet harmonerer derfor umiddelbart godt med et ønske om en ikke alt for restriktiv og omfattende beskyttelsesordning, samtidig med at man gennem denne afgrænsning formodentlig vil kunne sikre hovedparten af de kulturværdier, der bør beskyttes. Der kan imidlertid forekomme genstande, der - selvom de er af mindre økonomisk værdi - alligevel er at betragte som en umistelig del af den danske kulturarv. Derfor bør et værdikriterium ikke være afsolut, men alene den normale afgrænsningsmetode, hvorfra undtagelser kan forekomme.

Endnu et overordnet kendetegn i forbindelse med afgrænsning af kulturværdier vil være billeders eller genstandes betydning for en helhed. Man kunne tale om proveniens eller sammenhængsværdi i disse tilfælde, hvor en helhed vil blive væsentligt forringet, hvis dele udgår af denne. Udvalget har overvejet, om der burde opstilles et selvstændigt kriterium for disse tilfælde, men man har valgt af afstå fra dette, eftersom et sådant kriterium i udstrakt grad vil være sammenfaldende med et eller flere af de øvrige afgrænsningskriterier.

I selve ordet "kulturværdi" ligger en kvalitetsvurdering på grund af endelsen "værdi". En sådan kvalitetsvurdering må udøves af fagfolk, som gennem deres arbejde er fortrolig med et eller flere af de angivne kendetegn.

Ved at knytte begrebet kulturværdier til de nævnte 5 kendetegn undgås en ufrugtbar diskussion om, hvilke værdinormer, der bør prioriteres højest, f.eks. æstetiske contra kulturhistoriske. Hvert kendetegn har sin værdinorm. Til gengæld forudsættes, at de pågældende fagfolk inden for hvert af deres områder anlægger en overordnet kvalitetsvurdering. En overordnet kvalitetsvurdering kan defineres på den måde,

at udførsel af en genstand medfører en meget alvorlig forringelse af den nationale kulturarv. Ved udøvelsen af skønnet over bevaringsværdige kulturværdier skelnes ikke mellem dansk eller udenlandsk ophavsmand, og i tilfælde af anonymitet ikke mellem dansk eller udenlandsk oprindelsesland.

De opstillede kendetegn til afgrænsning af kulturværdier kan kort belyses på følgende måde:

1. Nationalhistorisk betydning. Heri ligger ingen afgrænsning til den danske stats aktuelle udstrækning. Nationalhistorien omfatter således også tidligere dele af kronen.

Som eksempler kan nævnes: Billeder, herunder også grafik og fotografi, men ikke nødvendigvis kunstværker, bøger, arkivalier, genstande. Portrætter af nationalhistoriske personer. Prospekter, kort, inventarer, breve, dragter eller dragtdele, et historisk møbel eller håndværksarbejde med relation til dansk historie.

2. Lokalhistorisk betydning. Omfatter stort set de samme eksempler som under 1., men udfra lokal interesse, dvs. sogn, herred, amt, landsdel, landsby, købstad, stationsby, fiskerleje m.v.

F.eks. prospekter af huse og landskaber, lokalt kunsthåndværk (keramik, glas), træarbejder, tekstiler.

3. Æstetisk betydning. Kunstværker, uanset nationalitet, materialer og teknik af en sådan kvalitet, at de i højeste grad er umistelige dele af den danske kulturarv. Herunder også kunsthåndværk (kunstindustri), musikinstrumenter og våben.

4. Sjældenhed. En genstand af en art, som ikke eller kun knap nok er repræsenteret i Danmark. Disse genstande behøver ikke nødvendigvis at være af udpræget kunstnerisk karakter - men de er derimod usædvanlige eller ligefrem enestående.

5. Dokumentarisk-videnskabelig betydning. Danmark bør kunne sikre sig historisk værdifulde, private arkivalier og manuskripter, der har relation til danske personer og begivenheder. Endvidere også arkitekturtegninger, udført af førende danske arkitekter osv.

Det skal understreges, at de angivne eksempler på ingen måde er udtømmende, men blot skal belyse indholdet af de forskellige kendetegn. Endvidere kan en genstand eller genstandsgrupper være omfattet af flere kendetegn; f.eks. kan et våben være omfattet af kendetegn 1) Nationalhistorisk betydning og kendetegn 2) Æstetisk betydning.

KAPITEL 9 - GENNEMGANG AF LØSNINGSMODELLER

9.1. Generelle betragtninger.

Som det fremgår af kapitel 5 om beskyttelsesordninger i andre lande har udvalget i dets bestræbelser på at kunne anvise egnede løsningsmodeller for det konstaterede behov for beskyttelse af kulturværdier i Danmark foretaget en gennemgang af udenlandske ordninger på området.

Ved en nærmere analyse af disse ordninger vil man konstatere, at såvel fastlæggelse som administration af beskyttelsesregler har en nær sammenhæng med de pågældende landes individuelle beskyttelsesbehov og retstradition.

Udvalget har derfor heller ikke fundet, at de gennemgåede beskyttelsessystemer, uanset om de består af et enkelt regelsæt eller af en række samvirkende beskyttelsesregler, umiddelbart er anvendelige eller lader sig overføre til løsning af beskyttelsesbehovet i Danmark.

I erkendelse heraf har man i arbejdet lagt hovedvægten på en analyse af de mangesidige interesser - juridiske som kulturpolitiske - som parallelt med beskyttelsesbehovet efter dansk tradition forventes tilgodeset i befolkningen.

I det følgende gennemgås de løsningsmodeller, som udvalget har overvejet under sit arbejde.

9.2. De enkelte løsningsmodeller.

Gennemgangen af løsningsmodeller har i udvalget spændt fra de mest restriktive som f.eks. generelt udførselsforbud med dispensationsadgang til de mest liberale tiltag, der alene gennem informationsaktivi-

teter og vejledning til borgerne søger at motivere disse til frivilligt at sikre de materielle kulturværdiers forbliven i Danmark. Ved siden af denne gennemgang har man desuden set nærmere på en række ordninger, som ikke i sig selv kan hindre eksport af kulturværdier, men som i kombination med egentlige beskyttelsesbestemmelser kan anvendes som redskaber til håndhævelse af beskyttelsen. Også disse "redskabsordninger" kan gradueres fra restriktive til liberale, f.eks. fra krav om registrering af kulturværdier i privat eje til tilbud fra det offentliges side om bistand til private ejere af sådanne genstande, f.eks. til konservering og restaurering.

Generelt udførselsforbud for kulturværdier må på grund af en sådan ordnings vidtrækkende karakter nødvendigvis være forbundet med en dispensationsadgang, som i praksis bliver meget omfattende og kræver et betydeligt administrationsapparat. Dispensation fra det generelle forbud vil i så overvældende grad blive hovedreglen, at det store administrationsapparat næppe bliver hensigtsmæssigt, heller ikke, hvis man på nogle områder begrænser sig til genstande, som er mere end 100 år gamle.

Et udførselsforbud for nærmere angivne genstandskategorier stiller ikke de samme administrative krav og kan - forudsat beskyttelsesmotivet tager sigte på forholdsvis få genstandskategorier - regelteknisk udformes på en relativ overskuelig måde. Også denne model kan imidlertid indeholde betydelige afgrænsningsproblemer. Hertil kommer, at en sådan ordning ikke beskytter mindre typiske genstande eller genstande, for hvilke beskyttelsesbehovet ikke var forudset eller kunne forudses i lovgivningsfasen. Denne vanskelighed kan dog i nogen grad imødegås ved tilføjelse af en bemyndigelse for den ansvarlige

myndighed til i særlige tilfælde at udvide beskyttelsesreglernes anvendelsesområde.

Udførselsforbud for nærmere angivne genstandskategorier kombineret med en forpligtelse for staten til at afgive tilbud om erhvervelse af kulturværdier.

En sådan ordning indebærer, at staten skal afgive tilbud om erhvervelse af en kulturgenstand i de tilfælde, hvor udførselstilladelse afslås. Ejeren er ikke forpligtet til at acceptere tilbuddet, og gør han det ikke, bør konsekvensen være, at genstanden skal forblive i landet. Men den kan frit afhændes inden for landets grænser.

Ordningen indskrænker således alene ejernes handlefrihed derved, at genstanden ikke kan afhændes i udlandet. Derimod bør en sådan ordning forudsætte, at ejerne opnår en pris, der i økonomisk henseende stiller dem lige så godt som ved afhændelse til enhver anden køber. Fastsættelse af markedsprisen kan dog give anledning til visse problemer, idet erfaringer fra den internationale handel med kunst og antikviteter har vist, at enkelte objekter undertiden omsættes til helt usædvanligt høje priser i udlandet. Det har især været tilfældet, hvor der blandt liebhaverne til en genstand har befundet sig repræsentanter fra en lille, men betydningsfuld køberkreds, som disponerer over praktisk talt ubegrænsede midler.

Det er dog udvalgets opfattelse, at det vil være muligt at nå til en prisfastsættelse, der er i overensstemmelse med almindelige rimelighedsbetragtninger.

Statslig forkøbsret til kulturværdier kan fungere som en speciel form for eksportforbud. Forkøbsretten kan bl.a. knyttes til auktionssalg. Selvom den statslige

forkøbsret på auktionen først bliver gjort gældende, når der er faldet hammerslag, og prisfastsættelsen dermed har fundet sted, kan den få indflydelse på prisen. Det skal dog bemærkes, at en statslig forkøbsret selvsagt ikke kan håndhæves ved auktioner i udlandet.

Den statslige forkøbsret kunne formuleres således, at den knyttes til enhver genstand, som ønskes eksporteret, ligesom der f.eks. kunne gives regler om, at denne forkøbsret ikke bortfalder, selvom staten har undladt at byde ved en auktion, eller selv om ejeren trækker sin udførselsansøgning tilbage.

Der er andre ordninger, der modsat de tidligere omtalte, ikke er baseret på forbud fra statens side, men derimod har karakter af særlige begunstigelser, der gives på betingelse af, at genstanden ikke udføres.

F.eks. kan nævnes skatte- og afgiftsmæssige lempelser ved overdragelse af kulturværdier.

Som vilkår for opnåelse af sådanne lempelser kunne ejeren forpligtes til at bevare de pågældende kulturværdier inden for landets grænser, at holde dem i forsvarlig vedligeholdelsesstand osv. Sådanne regler retter sig specielt til ejere af kulturværdier, for hvem det ikke er spørgsmålet om vilje til at bevare genstande i landet, men for hvem det er et økonomisk problem, f.eks. fordi der i forbindelse med generationsskifte skal udredes arve- eller anden overdragelsesafgift. Igen kan der peges på afgrænsningsvanskeligheder, der dog i kraft af sådanne bestemmelser formodede beskedne anvendelsesfrekvens må vurderes som overkommelige.

Endvidere kan nævnes konserveringsbistand eller anden bistand til private ejere af kulturværdier.

Sådanne ordninger kan i særlig grad få betydning i

tilfælde, hvor en afhændelse af en kulturværdigenstand overvejes med det motiv, at ejeren nærer frygt for genstandens videre beståen, men er ude af stand til at finansiere en ofte kostbar konservering. Som betingelse for sådan bistand må de pågældende kulturværdier som hovedregel kræves bevaret i deres nuværende placering.

Som modstykke til et generelt udførselsforbud, men i den modsatte ende af skalaen kan nævnes den mest enkle, men i sig selv næppe særlig effektive beskyttelsesforanstaltning appel til den folkelige forståelse for betydningen af og bevidstheden om, at de nationale kulturværdier bevares i landet. Dette kunne ske gennem særlige oplysningskampagner og en øget indsats fra de institutioner, der tager vare på den nationale kulturarv.

Som en lige så lidt indgribende, men derimod antagelig mere effektiv ordning, kan nævnes særbevilling til statsligt indkøb af udførselstruede kulturværdier. Afhængig af særbevillingens størrelse vil der gennem sådanne indkøb være mulighed for at sikre de kulturværdier, som det offentlige får kendskab til inden udførslen.

Blandt de løsningsmodeller, der som nævnt alene kan udgøre et "redskab" i kombination med de egentlige beskyttelsesregler, skal først nævnes krav om offentlig registrering af kulturværdier i privat eje. En sådan registrering kan være enten tvungen eller frivillig. Kun en tvungen registrering vil udgøre et virkeligt effektivt middel, men forudsætter også en i forhold til dansk retstradition yderst vidtgående fremgangsmåde, der i betragtning af, at de genstande, der vil blive omfattet af en sådan registrering, typisk vil være indbo i private hjem.

Endvidere kan nævnes adgang for offentlige myndigheder til at foretage forundersøgelse af udbud på kvalitetsauktioner, omfattende såvel danske auktionshuse som de betydelige udenlandske auktionsfirmaer, der har fast repræsentation i Danmark. I sidstnævnte tilfælde måtte forundersøgelsen kræves gennemført som forudsætning for udførsel. En sådan ordning vil - på trods af de ofte korte tidsfrister - ikke alene have stor betydning for håndhævelsen af beskyttelsesrestriktioner, men vil også give offentlige samlinger og myndigheder mulighed for gennem indkøb at sikre kulturværdier.

KAPITEL 10 - UDVALGETS FORSLAG.

10.1. Indledende bemærkninger.

Udvalgets forslag skal ses som udtryk for, at man finder, at der er behov for gennemførelse af bestemmelser, der kan sikre den nationale kulturarv.

Udvalget foreslår derfor ikke alene, at der etableres et lovgrundlag med det sigte at bevare den danske kulturarv gennem begrænsning af adgangen til at udføre kulturværdier fra Danmark, men det foreslås tillige, at Danmark gennem en ratifikation af UNESCO-konventionen fra 1970 forpligter sig til at medvirke til bevaring af andre landes kulturelle arv.

Under overvejelserne af, hvilke beskyttelsesforanstaltninger der kunne foreslås til beskyttelse af danske kulturværdier, har udvalget specielt undersøgt de ordninger, der er gældende i de øvrige nordiske lande.

Som det fremgår af beskrivelsen oven for i kapitel 5 er der visse fælles grundprincipper i de nordiske beskyttelsesordninger, men udformningen af disse er meget forskellig. Norge og Finland, der begge fik gennemført ny lovgivning i 1978, arbejder med så forskellige tidskriterier som 100 år og 50 år. Sverige har gennem de sidste 10 år udfoldet meget store bestræbelser på en udvidelse af den siden 1927 gældende, begrænsede beskyttelseslov, blandt andet gennem et omfattende forarbejde i en rapport fra Kulturrådet, som har været et vigtigt udgangspunkt for dette udvalg. Disse bestræbelser på en udvidet beskyttelsesordning har imidlertid endnu ikke ført til en ændring af den gældende beskyttelsesordning.

Sammenfattende kan det siges, at hele Norden - bortset fra Danmark - har beskyttelsesordninger, som

i større eller mindre omfang bygger på eksportforbud, men at ordningerne iøvrigt er afpasset efter hvert lands særlige forhold. Det gælder også Færøerne og Grønland.

På den baggrund har udvalget måttet erkende, at en harmonisering af beskyttelsesordningerne i de nordiske lande, sådan som det er foreslået i Nordisk Råds rekommandation, næppe vil være gennemførlig på nuværende tidspunkt. Udvalgets forslag til en beskyttelsesordning for danske kulturværdier er derfor udformet ud fra en vurdering af danske forhold og de specielle behov, der gør sig gældende i Danmark.

Udvalget har endvidere konstateret, at der i de øvrige nordiske lande endnu ikke er en afklaret stillingtagen til spørgsmålet om ratifikation af UNESCO-konventionen fra 1970.

10.2. Forslag til lov om sikring af kulturværdier i Danmark.

10.2.1. Generelle bemærkninger til forslaget.

I kapitel 7 omtales behovet for foranstaltninger til beskyttelse af kulturværdier i Danmark, og i kapitel 8 er der nærmere redegjort for de hovedsynspunkter, som efter udvalgets opfattelse bør lægges til grund ved udformningen af en dansk beskyttelsesordning.

Der har i udvalget været enighed om, at der bør gennemføres en særlig lov med det formål at sikre kulturværdiers forbliven inden for Danmarks grænser.

Det er udvalgets opfattelse, at beskyttelsesordningen bør udformes således, at der kræves særlig tilladelse til udførsel af kulturværdier fra Danmark.

Begrebet kulturværdier bør søges nærmere fastlagt i loven.

Endvidere bør det foreslåede tilladelsessystem kombi-

neres med en forpligtelse for staten til at afgive tilbud om erhvervelse af de kulturværdier, som ikke kan opnå udførelsestilladelse. Den af staten tilbudte pris skal være en pris, der kan opnås ved salg i det åbne marked.

Hovedsynspunktet bag dette forslag er, at det skal være attraktivt at medvirke til at værne om Danmarks nationale kulturarv. Forslaget forudsætter dog, at der skabes det nødvendige økonomiske grundlag i form af indkøbsbevillinger til køb af udførselstruede kulturværdier. Herved må en væsentlig tilskyndelse til at afhænde uden for landets grænser antages af falde væk.

Det er således nødvendigt med statslige bevillinger som fundament for den foreslåede ordning. Imidlertid må det efter udvalgets opfattelse anses for nærliggende, om der på et område som dette, der vedrører bevaringen af nationale klenodier, søges etableret et nærmere samarbejde mellem staten og de danske fonde, i hvis formål det indgår at medvirke til sikringen af den danske kulturarv. Et sådant samarbejde kunne tænkes etableret som en kombination af et løbende samvirke og et helt konkret samarbejde omkring løsning af akutte situationer.

Udvalget finder endvidere, at det er vigtigt, at der sideløbende med gennemførelse af en lov til beskyttelse af kulturværdier i Danmark tages skridt til en bedre information rettet til hele befolkningen om betydningen af, at kulturværdier sikres i Danmark. Herudover bør der ske en intensivering af informationsindsatsen over for antikvitets- og kunsthandlere, antikvariater, toldvæsenets personale og andre, der særligt er i berøring med kulturværdier, og der bør samtidig lægges op til et øget samarbejde med disse om beskyttelsen af kulturværdier.

Udvalget skal heller ikke undlade at pege på, at man

gerne ser, at den foreslåede beskyttelseslov for kulturværdier og den øgede informationsindsats søges suppleret med en mulighed for skatte- og afgiftslemper ved overdragelse af kulturværdier. Udvalget anbefaler, at dette spørgsmål nærmere undersøges af de pågældende myndigheder.

10.2.2. Udførelsesforbudets udformning.

Udvalget har udarbejdet et forslag til lov om sikring af kulturværdier i Danmark. Lovforslaget er optrykt som bilag 3 til betænkningen.

Det foreslås heri, at den danske kulturarv søges sikret gennem krav om særlig tilladelse til udførsel af kulturværdier fra Danmark.

10.2.3. Fastlæggelse af begrebet kulturværdier.

Kulturværdier defineres i denne sammenhæng dels som 1) kulturgenstande, der er fra tiden før 1660 og dels som 2) kulturgenstande, der har en værdi på 100.000 kr. eller derover, og som er ældre end 100 år.

Efter udvalgets opfattelse må det anses for rigtigt, at alle de "ældste" og af denne grund mest sjældne kulturgenstande søges beskyttet gennem et krav om udførselstilladelse. Året 1660, hvor enevælden blev indført i Danmark, forekommer udvalget at være en naturlig skillelinie til afgrænsning af netop de ældste kulturværdier. Medens der i dansk privateje findes mange kunstværker og antikviteter fra de sidste tre århundreder, begynder det at tage kraftigt af, når man kommer ned i tiden før de store krigsødelæggelser og plyndringer i 1600-årene. Det er beskedent, hvad der findes i privateje fra før 1650'erne, ikke blot af billedkunst, men også af brugskunst, og af brugsgenstande i det hele taget. Alle sådanne sager er samleobjekter, såvel i Danmark som i udlandet, men da det ikke kan forventes, at

større mængder vil blive ønsket udført, kan det ikke anses for uoverkommeligt, at alle spørgsmål om udførsel af disse genstande kræves efterprøvet.

Tidskriteriet 1660 må således anses for hensigtsmæssigt af administrative grunde. Dette tidskriterium forekommer imidlertid også rimeligt i forhold til såvel private som handlende, eftersom det må anses for relativt let at danne sig et skøn over de genstande, der herefter kræver udførselstilladelse, og herved undgås tvivl og ulejlighed med forelæggelse af ansøgninger, der ikke omfattes af beskyttelsesordningen.

Med et sådant tidskriterium alene kan man imidlertid næppe opnå den tilsigtede beskyttelse af danske kulturværdier. Beskyttelsesordningen ville blive for begrænset.

Udvalget har derfor fundet det nødvendigt at inddrage endnu et tidskriterium til afgrænsningen af kulturværdier, og man foreslår en 100-års regel for kulturgenstande, der er fra tiden efter 1660.

Et 100-års kriterium har været og er almindeligt anvendt i udlandet, men er også blevet brugt i Danmark i en række sammenhænge f.eks. til afgrænsning af antikviteter og i bygningsfredningslovgivningen. Imidlertid ville en beskyttelsesordning for alle kulturgenstande, der er ældre end 100 år blive for omfattende. Udvalget foreslår derfor, at 100-års reglen knyttes sammen med en værdigrænse i størrelsesordenen 100.000 kr. Det er udvalgets opfattelse, at en sådan afgrænsning må anses for forholdsvis nem at arbejde med for fagfolk, samtidig med at den forekommer at være rimelig håndterlig for private ejere af kulturgenstande.

Den foreslåede værdigrænse på 100.000 kr. bør efter udvalgets opfattelse være grundbeløbet for en løbende

pristalsregulering efter samme system som anvendes i museumsloven. En værdigrænse på 100.000 kr. med januar 1980 som udgangspunkt for reguleringen (januar 1980 = 100) vil således med de tillagte reguleringer udgøre 144.500 kr. med udgangen af 1984. Til sammenligning kan nævnes, at Storbritannien arbejder med en værdigrænse på £ 8.000.

Som nævnt i kapitel 7 har man i antikvitetshandelen anslået, at den årlige omsætning i Danmark af antikviteter og kunstgenstande til en værdi af 100.000 kr. eller derover maksimalt omfatter 100 genstande, hvoraf kun ca. 10 kan betegnes som danske antikviteter, og fra auktionshandelens side anslår man ligeledes, at antallet af genstande, der årligt omsættes til en pris af 100.000 kr. eller mere, og som kan anses for hørende til danske kulturværdier, er meget begrænset.

Den foreslåede fastlæggelse af kulturgenstande, der må betragtes som danske kulturværdier, medfører således - i overensstemmelse med udvalgets hovedsynspunkt - en forholdsvis selektiv beskyttelsesordning som hovedreglen.

Det må imidlertid erkendes, at der kan forekomme kulturgenstande, som bør kunne beskyttes imod udførsel, selv om de ikke opfylder de ovenfor nævnte alders- og værdikriterier. Det foreslås derfor, at der åbnes mulighed for, at kulturministeren i særlige tilfælde kan beslutte, at der også til udførsel af sådanne genstande skal kræves udførselstilladelse.

Ejerne af sådanne kulturværdier kan imidlertid ikke altid forventes at have kendskab til genstandens særlige nationale værdi, og det kan af denne grund ikke pålægges ejeren af egen drift at søge udførselstilladelse i disse situationer. Derfor foreslås det, at ministeren for kulturelle anliggender i sådanne særlige tilfælde skal underrette ejeren om, at udførsel er betinget af en tilladelse.

løvrigt - det vil sige i de tilfælde, hvor der er tale om kulturgenstande, der falder ind under de i loven fastsatte alders- og værdikriterier - påhviler det ejeren af egen drift at søge udførselstilladelse.

10.2.4. Undtagelser fra udførselsforbudet m.v.

Udvalget foreslår, at der fra kravet om udførselstilladelse for kulturværdier skal gælde en generel undtagelse i tilfælde, hvor udførsel sker midlertidigt af en række offentlige samlinger. Beskyttelsesordningen har ikke til formål at virke hindrende for det internationale udstillingsarbejde, og det må anses for rimeligt at statslige og statsstøttede museer, men også andre samlinger efter ministerens bestemmelse kan medvirke til midlertidige udstillinger i udlandet uden at skulle besværes med at søge udførselstilladelse i hvert enkelt tilfælde. I disse tilfælde skal der således efter forslaget ikke ansøges om udførselstilladelse.

Der er endvidere tilfælde, hvor det må anses for rimeligt, at en ansøgning om udførselstilladelse umiddelbart imødekommes. Det gælder f.eks., hvor ejeren kan bevise, at den pågældende kulturgenstand er skabt uden for Danmark og indført hertil inden for de sidste 100 år. Med et ophold af denne varighed i Danmark kan den pågældende genstand efter udvalgets opfattelse ikke betragtes som en del af den danske kulturarv. Endvidere må en person, der godtgør, at en genstand ønskes udført som en del af den pågældendes indbo i forbindelse med varig bosættelse i udlandet, have krav på udførselstilladelse.

10.2.5. Statens forpligtelse til at afgive købstilbud.

Hvis en ansøgning om udførselstilladelse ikke kan imødekommes, skal ministeren ifølge udvalgets forslag fremsætte et tilbud om erhvervelse af genstanden til en pris, der kan opnås ved salg i det åbne marked.

En ansøgning om udførselstilladelse kan således resultere i

- 1) at genstanden udføres med den opnåede tilladelse,
- 2) at tilladelse afslås med den følge, at genstanden erhverves af den danske stat,
- 3) at tilladelse afslås, men ejeren ønsker ikke at acceptere statens erhvervelsestilbud, eller accepterer ikke tilbuddet inden for den fastsatte frist.

Konsekvensen af, at et erhvervelsestilbud ikke accepteres, er, at genstanden herefter skal forblive inden for Danmarks grænser.

Genstande, der erhverves som led i beskyttelsesordningen, bør normalt indgå i museumssamlinger eller andre samlinger efter ministerens bestemmelse. Der åbnes dog mulighed for at bestemme, at sådanne genstande kan forblive på det sted, hvor de hidtil har været placeret, f.eks. som et led i en bygningsmæssig eller kulturhistorisk helhed.

10.2.6. Beskyttelsesordningens organisation og administration.

Det er udvalgets opfattelse, at beskyttelsesordningen bør tilrettelægges som en administrativ enkel ordning, og at man såvidt muligt bør bygge på eksisterende, administrative og sagkyndige organer og institutioner. Udvalget foreslår derfor, at det henlægges til ministeren for kulturelle anliggender at meddele udførselstilladelse for kulturværdier, men således at det pålægges ministeren forud for afgørelsen at forelægge ansøgningen for et særligt sagkyndigt udvalg bestående af rigsantikvaren, direktøren for Statens Museum for Kunst og et tredje medlem

udpeget af Statens Museumsnævn. Dog skal ministeren forelægge udførselsansøgninger vedrørende bøger, breve, manuskripter og private arkivalier og andet, der henhører under Det kongelige Biblioteks samleområde, for overbibliotekaren ved Det kongelige Bibliotek. Ansøgninger om udførselstilladelser til øvrige private arkivalier forelægges for rigsarkivaren. Udvalget har herved forudsat, at den hidtil gældende arbejdsdeling mellem Det kongelige Bibliotek og Rigsarkivet med hensyn til indsamling af private arkivalier også skal lægges til grund i denne sammenhæng.

Det foreslås, at ministeren desuden skal rådføre sig med specielt sagkyndige med hensyn til fastsættelse af genstandens værdi. Sådanne sagkyndige kan blandt andet være repræsentanter for kunst- og antikvitets-handelen.

10.2.7. Forslagets økonomiske konsekvenser.

Det foreslås, at der fastsættes en frist på 3 måneder til behandling af udførselsansøgninger. Hensynet til ejere af kulturgenstande tilsiger en forholdsvis begrænset frist. På den anden side er det nødvendigt, at der gives ministeren og de særligt sagkyndige, hvis råd skal indhentes, den fornødne tid til vurdering af disse kulturgenstande. I en sådan vurdering indgår såvel spørgsmålet, om de opstillede beskyttelseskriterier kan anses for opfyldt, som genstandens økonomiske værdi. Endvidere må myndighederne have en respit for at få afklaret, om det er muligt at skaffe de nødvendige midler til gennemførelse af en erhvervelse, og dette vil specielt gælde ved meget kostbare erhvervelser, der derfor må søges gennemført ved hjælp af både statslige bevillinger og fondsstøtte.

På denne baggrund forekommer det rimeligt at fastsæt-

te en frist på højst 3 måneder fra udførselsansøgningens indsendelse til ministerens afgørelse foreligger, enten i form af en udførselstilladelse eller som et tilbud om erhvervelse af genstanden til markedspris.

Til gennemførelse af erhvervelser af udførselstruede kulturværdier foreslås afsat en bevilling på 2,5 mio. kr. på de årlige finanslove. Der foreslås derimod ikke på nuværende tidspunkt øgede administrative udgifter, idet administrationen af beskyttelsesordningen foreslås henlagt til eksisterende organer, og i betragtning af, at antallet af sager forventes at blive forholdsvis begrænset.

Det foreslås endvidere, at den del af bevillingen, der ikke måtte være forbrugt i et finansår, kan overføres til følgende finansår. Kun ved en sådan overførselsadgang kan der efter udvalgets opfattelse skabes det nødvendige smidige instrument, der er en forudsætning for beskyttelsesordningens funktion i praksis.

Den foreslåede størrelse af den statslige bevilling til erhvervelse af udførselstruede kulturværdier bygger på den forudsætning, at der med det formål at sikre kulturværdiers forbliven i Danmark etableres et endnu nærmere samarbejde mellem staten og betydelige danske fonde på dette område. Udvalget har f.eks. drøftet mulighederne for et sådant samarbejde med Ny Carlsbergfondets formand, der har givet udtryk for, at man fra fondets side er indstillet på at ville medvirke i det foreslåede samarbejde med sikring af danske kulturværdier, idet en sådan opgave indgår i fondets formål.

10.3. Forslag vedrørende ratifikation af UNESCO-konventionen fra 1970.

Udvalget anbefaler, at Danmark ratificerer UNESCO-konventionen om forholdsregler imod ulovlig handel med kulturværdier, og at ratifikationen såvidt muligt sker sammen med de øvrige nordiske lande. Udvalget foreslår, at Danmark tager forbehold over for bestemmelsen i artikel 5 b) om udarbejdelse af lister over beskyttede kulturværdier i såvel offentlig som privat eje.

Det foreslås endvidere, at administrationen af konventionen tilrettelægges så enkelt som muligt. I den forbindelse peges på den beskyttelsesordning, der blev gennemført i Canada i 1977, og hvorefter der i samme lov ydes beskyttelse imod såvel udførsel af landets egne kulturværdier som indførsel af kulturværdier, der er ulovligt udført fra lande, som Canada gennem særlige aftaler har forpligtet sig over for.

Including archaeological material, documents and photographs

A GUIDE FOR VISITORS TO THIS COUNTRY

We in the United Kingdom are proud of our rich cultural heritage, and we are naturally pleased when you, visitors from other countries, come to admire our historic buildings and our works of art, archaeological remains and antiques.

We recognise that you may wish to take home with you a work of art or other part of our heritage. But we do ask that you should know about our export control regulations.

These regulations are not harsh; in the vast majority of cases the process of obtaining

an export licence will be very straightforward. But of course, in order to sift out items that are of national importance, our experts have to have the chance to scrutinise everything within certain categories.

You will need a specific licence to export:

- i any archaeological item which has been recovered from the soil, the bed of an area of water, or the sea bed within territorial waters of the United Kingdom (unless it had been buried for less than fifty years);
- ii any photographic positive or negative more than sixty years old and valued at £200 or more;
- iii any manuscript or document more than fifty years old and of any value;
- iv a British historical portrait more than fifty years old and valued at £2,000 or more. However, for portraits valued between £2,000 and £8,000 you may apply instead to the Director of the National Portrait Gallery or the Keeper of the Scottish National Portrait Gallery for a certificate stating that the item is not of national importance;
- v any other work of art, antique or collectors' item more than fifty years old and valued at £8,000 or more.

To obtain a specific export licence you should apply to the Department of Trade, Export Licensing Branch, Millbank Tower, Millbank, London SW1P 4QU, or you may wish to ask your dealer or packer to do so on your behalf.

If you can show that the item you wish to export has only been imported into the United Kingdom within the last fifty years, an export licence will be granted automatically. If not, the application will be passed to the appropriate expert in one of the national museums or galleries. In the vast majority of cases — about 99% — there will be no objection to export and your export licence will be granted. The whole process should be completed fairly quickly.

In the remaining tiny minority of cases, the expert will object to export because, in his opinion, the item is either:

i so closely connected with our history and national life that its departure would be a misfortune;

OR

ii of outstanding aesthetic importance;

OR

iii of outstanding significance for the study of some particular branch of art, learning or history.

Then, the case will be remitted to the Reviewing Committee on the Export of Works of Art, an independent body, who will consider the expert's objection to export.

They will either not sustain this objection, in which case an export licence will be issued immediately, or they will uphold it. In that case, a recommendation will be made to the Minister with responsibility for the Arts that an export licence should be

withheld for a period in order to give a public collection in this country the chance to offer to purchase the item at a specified price (this will usually be the value stated on the application form).

If at the end of the specified period no public collection has offered to buy the item from you, the export licence will be issued. If a public collection does make an offer at the specified price, you are not obliged to accept it, though if you do not an export licence will not be issued. You may instead decide to keep the item in this country, or to sell it to someone else in this country. The aim of the export control is not confiscation of property, but its retention in this country.

This is a lengthy explanation, but even so some details have been omitted. For further information, you should consult the Notice to Exporters, issued jointly by the Department of Trade and the Reviewing Committee on the Export of Works of Art. No doubt your dealer will also be able to advise you.

Issued by

The Department of Trade
Export Licensing Branch
Millbank Tower
Millbank
London SW1P 4QU

and

Reviewing Committee on the Export of Works of Art
c/o Department of Education and Science
Office of Arts and Libraries
Elizabeth House
York Road London SE1 7PH

© Crown Copyright

September 1981

U N E S C O

KONVENTION OM FORHOLDSREGLER
IMOD ULOVLIG HANDEL MED KULTURVÆRDIER

vedtaget af Generalkonferencen på dens 16. session
Paris, den 14. november 1970.

KONVENTION OM FORHOLDSREGLER
IMOD ULOVLIG HANDEL MED KULTURVÆRDIER

UNESCOs Generalkonference på dens 16. session, møde i Paris fra den 12. oktober til den 14. november 1970, erindrer om betydningen af de bestemmelser, der er indeholdt i Deklarationen om Principperne for Internationalt Kulturelt Samarbejde, vedtaget af generalkonferencen på dens 14. session,

tager i betragtning, at udvekslingen af kulturgendstande mellem nationerne for videnskabelige, kulturelle og uddannelsesmæssige formål øger kendskabet til menneskets civilisation, beriger alle folkeslags kulturliv og fremmer den gensidige respekt og anerkendelse mellem nationerne,

tager i betragtning, at den kulturelle arv er en af de grundliggende bestanddele i civilisationen og den nationale kultur, og at dens sande værdi kun kan vurderes i forbindelse med den størst mulige oplysning om dens oprindelse, historie og traditionsbetingede baggrund,

tager i betragtning, at det påhviler enhver stat at beskytte den kulturelle arv, der befinder sig inden for dens territorium mod fare for tyveri, ulovlige udgravninger og illegal eksport,

tager i betragtning, at det for at afværge disse farer, er væsentligt for enhver stat, at den i højere grad bliver opmærksom på sine moralske forpligtelser med hensyn til såvel sin egen som andre nationers kulturarv, tager i betragtning, at museer, biblioteker, arkiver som kulturelle institutioner bør sikre.

at deres samlinger opbygges i overensstemmelse med universelt anerkendte etiske principper,

tager i betragtning, at illegal import, eksport og overførsel af ejendomsret til kulturgenstande er en hindring for den gensidige forståelse mellem nationerne, som det er en del af UNESCOs opgave at fremme ved til interesserede stater at foreslå internationale konventioner til dette formål,

tager i betragtning, at beskyttelse af den kulturelle arv kun kan blive effektiv, hvis den organiseres, både nationalt og internationalt, mellem staterne i nært samarbejde,

tager i betragtning, at UNESCOs Generalkonference i 1964 har vedtaget en rekommandation herom,

foran sig har yderligere forslag om midler til forbud og forebyggelse af illegal import, eksport og overførsel af ejendomsret til kulturgenstande, et spørgsmål, der står som punkt 19 på dagsordenen for sessionen,

beslutter på sin 15. session, at dette spørgsmål skal gøres til genstand for en international konvention,

vedtager denne konvention den fjortende november 1970.

Artikel 1

I denne konvention benyttes betegnelsen "kulturgenstand" om genstande, som på religiøs eller verdsligt grundlag er specielt betegnet af hver enkelt stat som værende af betydning for arkæologi, forhistorie, historie, litteratur, kunst eller videnskab, og som tilhører følgende kategorier:

- (a) Sjældne samlinger og eksemplarer af fauna, flora, mineraler og anatomi, og genstande af palæontologisk interesse;

- (b) genstande med tilknytning til historien, herunder videnskabernes og teknologiens historie og militær- og samfundshistorie, og med relation til nationale ledere, filosoffer, videnskabsmænds og kunstneres liv samt til begivenheder af national betydning;
- (c) genstande fra arkæologiske udgravninger (legale såvel som illegale) eller andre jordfund;
- (d) enkeltdelen, der hidrører fra kunstneriske eller historiske monumenter eller fra arkæologiske fundsteder, og som er blevet adskilt fra disse;
- (e) antikviteter, der er over 100 år gamle, såsom inskriptioner, mønter og graverede segl
- (f) genstande af etnologisk interesse;
- (g) genstande af kunstnerisk interesse, såsom:
 - (i) Billeder, malerier og tegninger, fremstillet udelukkende med hånden på enhver overflade eller af ethvert materiale (med undtagelse af industriel design og fabriksfremstillede hånddekorerede artikler);
 - (ii) originale statuer og skulpturer af ethvert materiale;
 - (iii) originale grafiske arbejder, tryk og litografier;
 - (iv) originale kunstneriske collager og montager af ethvert materiale;
- (h) sjældne manuskripter og inkunabler, gamle bøger, dokumenter og publikationer af særlig interesse (historisk, kunstnerisk, videnskabelig, litterær, etc.) enkeltvis eller i samlinger;

- (i) frimærker, stempelmærker og lignende mærker, enkeltvis eller i samlinger;
- (j) arkiver, herunder lydarkiver, fotografiske og kinematografiske arkiver;
- (k) møbler, der er over 100 år gamle, og gamle musikinstrumenter.

Artikel 2

1. De i denne konvention deltagende stater erkender, at illegal import, eksport og overførsel af ejendomsret til kulturgenstande er en af de væsentligste årsager til forarmelsen af den kulturelle arv i oprindelseslandene for sådanne kulturgenstande, og at det internationale samarbejde er et af de mest effektive midler til beskyttelse af hvert enkelt lands kulturelle arv mod de farer, som opstår derved.

2. Med dette formål påtager de deltagende parter sig at modsætte sig sådanne handlinger med de midler, de har til rådighed, og specielt ved at fjerne årsagerne dertil at standse igangværende praksis, og ved at bidrage til den nødvendige genoprettelse.

Artikel 3

Import, eksport eller overførsel af ejendomsret til kulturgenstande, som gennemføres i modstrid med de bestemmelser, der ifølge denne konvention er vedtaget af de deltagende stater, skal være ulovlige.

Artikel 4

De i denne konvention deltagende stater erkender, at for konventionens formål skal ejendom, som hører ind under følgende kategorier, udgøre en del af den enkelte stats kulturarv:

- (a) Kulturgenstande, som er skabt - individuelt eller kollektivt - af statsborgere i den pågældende stat, og kulturgenstande, der har betydning for den pågældende stat, og som er skabt inden for denne stats territorium af udenlandske statsborgere eller statsløse personer med bopæl inden for dette territorium;
- (b) kulturgenstande, som befinder sig inden for det nationale territorium;
- (c) kulturgenstande, som erhverves ved arkæologiske, etnologiske eller naturvidenskabelige ekspeditioner med godkendelse af de kompetente myndigheder i oprindelseslandet for sådanne genstande;
- (d) kulturgenstande, som har været genstand for frivillig overenskomst om udveksling;
- (e) kulturgenstande, som er modtaget som gave eller indkøbt lovligt med samtykke fra de kompetente myndigheder i oprindelseslandet for sådanne kulturgenstande.

Artikel 5

For at sikre beskyttelse af deres kulturelle arv mod illegal import, eksport og overførsel af ejendomsretten påtager de i denne konvention deltagende stater sig, under hensyn til hvad der er passende for det enkelte land, inden for deres territorier at oprette ét eller flere nationale organer, hvor sådanne organer ikke allerede eksisterer, med henblik på beskyttelse af kulturarven. Disse organer må have kvalificerede medarbejdere i tilstrækkeligt antal for effektivt at kunne udføre følgende funktioner:

- a) at bidrage til udarbejdelse af udkast til love og bestemmelser, der skal sikre beskyttelse af

kulturarven og navnlig forhindre ulovlig import, eksport og overførsel af ejendomsret til betydningsfulde kulturgenstande;

- b) på basis af en national fortegnelse over beskyttede kulturgenstande at oprette og ajourføre en liste over betydningsfulde kulturgenstande i offentlig og privat eje, hvor udførsel ville betyde en væsentlig forarmelse af den nationale kulturarv;
- c) at fremme udviklingen eller oprettelsen af videnskabelige og tekniske institutioner (museer, biblioteker, arkiver, laboratorier, værksteder etc.), som er nødvendige for at sikre bevarelse og præsentation af kulturgenstande;
- d) at organisere tilsyn med arkæologiske udgravninger, sikre konservering "in situ" af visse kulturgenstande og frede visse arealer, som er reserveret til fremtidig arkæologisk forskning;
- e) at fastsætte regler for de berørte (museumsfolk, samlere, antikvitethandlere o.s.v.) i overensstemmelse med de etiske principper, som er angivet i denne konvention - og tage skridt til at sikre, at disse regler overholdes;
- f) træffe undervisningsmæssige foranstaltninger til at stimulere og udvikle respekten for alle staters kulturarv og udbrede kendskabet til bestemmelserne i denne konvention;
- g) at sørge for, at offentligheden på passende måde informeres om bortkomst af enhver kulturgenstand.

Artikel 6

De i denne konvention deltagende stater påtager sig

- a) at indføre et passende certifikat, hvori den

eksporterende stat kan anføre, at den har givet bemyndigelse til eksport af de pågældende kulturgenstande. Dette certifikat bør ledsage enhver kulturgenstand, som eksporteres i overensstemmelse med reglerne;

- b) at forbyde eksport af kulturgenstande fra deres territorium, medmindre oven for omtalte eksportcertifikat medfølger;
- c) at give offentligheden meddelelse om dette forbud på passende måde, navnlig over for personer, som kan påregnes at ville eksportere eller importere kulturgenstande.

Artikel 7

De i denne konvention deltagende stater påtager sig:

- a) at træffe de nødvendige forholdsregler i overensstemmelse med national lovgivning for at forhindre museer og lignende institutioner inden for deres territorium i at erhverve kulturgenstande, som har deres oprindelse i en anden deltagende stat, og som er blevet ulovligt eksporteret, efter at denne konvention er trådt i kraft i de pågældende stater. Hvor det er muligt, at informere en i denne konvention deltagende oprindelsesstat om tilbud om en sådan kulturgenstand, der er ulovligt udført fra den pågældende stat efter denne konventions ikrafttrædelse i begge stater;
- b) (i) at forbyde import af kulturgenstande, som er stjålet fra et museum eller religiøst eller verdsligt offentligt kulturmonument eller en tilsvarende institution i en anden stat, som er deltager i denne konvention. efter konventionen er trådt i

kraft i de pågældende stater, forudsat at det kan dokumenteres, at en sådan genstand står opført på vedkommende institutions fortegnelse;

- (ii) efter anmodning af den i denne konvention deltagende oprindelsesstat at træffe passende foranstaltninger til at beslaglægge og returnere kulturgenstande, som er importeret efter denne konventions ikrafttrædelse i begge de pågældende stater, dog forudsat at den stat, der anmoder herom, betaler en rimelig godtgørelse til enhver køber i god tro eller til enhver person, som har gyldig adkomst til den pågældende genstand. Anmodninger om beslaglæggelse og tilbagelevering skal ske ad diplomatiske kanaler. Den anmodende part skal på egen bekostning fremskaffe dokumentation og andet bevismateriale, der er nødvendigt til støtte for kravet om beslaglæggelse og tilbagelevering. Parterne skal ikke lægge told eller andre afgifter på kulturgenstande, der tilbageleveres i henhold til denne artikel. Alle udgifter i forbindelse med tilbagelevering og overgivelse af den pågældende kulturgenstand skal afholdes af den anmodende part.

Artikel 8

De i denne konvention deltagende stater påtager sig at idømme straf eller pålægge administrative sanktioner over for enhver person, som er ansvarlig for overtrædelse af ethvert forbud i henhold til ovenfor nævnte artikler 6 (b) og 7 (b).

Artikel 9

Enhver stat, som deltager i denne konvention, og hvis kulturarv udsættes for fare i form af plyndring af arkæologisk eller etnologisk materiale, kan appellere til andre deltagende stater, som berøres heraf. De i denne konvention deltagende stater påtager sig under sådanne omstændigheder at medvirke til fælles internationale bestræbelser for at fastlægge og gennemføre de nødvendige konkrete forholdsregler, herunder kontrol med eksport og import og international handel med de pågældende specielle materialer. Indtil der er opnået enighed, skal enhver af de pågældende stater i det omfang det er muligt træffe foreløbige foranstaltninger til at forhindre uoprettelig skade på den anmodende stats kulturarv.

Artikel 10

De i denne konvention deltagende stater påtager sig:

- a) gennem undervisning, information og opsyn at begrænse bevægelser af kulturgenstande, som er ulovligt fjernet fra en i denne konvention deltagende stat, og efter hvad der er passende for forholdene i det enkelte land og under strafferetlige eller administrative sanktioner at forpligte antikvitetshandlere til at føre et register, hvori proveniensen for hver enkel kulturgenstand, navn og adresse på sælger, beskrivelse og pris for enhver solgt genstand anføres, og til at informere købere af genstanden om eventuelle eksportforbud en sådan genstand måtte være underlagt;
- b) gennem oplysning at søge at skabe og udvikle en erkendelse hos offentligheden om værdien af kulturel ejendom, og den trussel som tyveri, ulovlige udgravninger og illegal eksport udgør mod kulturarven.

Artikel 11

Eksport og overførsel af ejendomsret til kulturel ejendom under tvang, som direkte eller indirekte er opstået ved en fremmed magts okkupation af et land, skal betragtes som ulovlig.

Artikel 12

De i denne konvention deltagende stater skal respektere kulturarven inden for de territorier, for hvis internationale relationer de er ansvarlige, og skal træffe alle passende forholdsregler til at forbyde og forhindre ulovlig import, eksport og overførsel af ejendomsret til kulturgenstande inden for sådanne territorier.

Artikel 13

De i denne konvention deltagende stater påtager sig desuden i henhold til lovgivningen i hver enkelt stat:

- a) med alle egnede midler at forhindre overførsel af ejendomsret til kulturgenstande, som vil kunne fremme illegal import eller eksport af sådanne genstande;
- b) at sikre, at deres kompetente organer samarbejder om at sikre hurtigst mulig tilbagelevering af ulovligt eksporterede kulturgenstande til deres retmæssige ejere;
- c) at tillade, at der anlægges retssager af den retmæssige ejer, eller på dennes vegne, vedrørende beslaglæggelse af mistede eller stjalne kulturgenstande;
- d) at erkende den umistelige ret, som enhver i denne konvention deltagende stat har til at klassificere og erklære visse kulturgenstande

for uafhængelige, og som således ipso facto ikke kan eksporteres, og til at lette generhvervelse af sådanne kulturgenstande for den pågældende stat i tilfælde, hvor disse er blevet eksporteret.

Artikel 14

Med henblik på at forhindre illegal eksport og for at overholde de forpligtelser, som hidrører fra gennemførelsen af denne konvention, skal enhver i konventionen deltagende stat, i det omfang den er i stand til det, tildele de nationale organer, som er ansvarlige for beskyttelsen af dens kulturarv, et rimeligt budget, og bør om nødvendigt oprette et fond til dette formål.

Artikel 15

Intet i denne konvention skal hindre de deltagende stater i at indgå specielle aftaler indbyrdes eller i fortsat at opfylde aftaler, som allerede er indgået med hensyn til tilbagelevering af kulturgenstande, som, uanset årsagen, er blevet fjernet fra oprindelseslandet, før denne konvention er trådt i kraft for de pågældende stater.

Artikel 16

De i denne konvention deltagende stater skal i de regelmæssige rapporter, som de aflægger til UNESCOs generalkonference, på sådanne tidspunkter og på en sådan måde, som konferencen måtte fastlægge, give oplysning om de lovgivningsmæssige og administrative bestemmelser, som de har vedtaget, og andre foranstaltninger, de har truffet med henblik på gennemførelse af denne konvention, såvel som detaljer om de erfaringer, de har gjort på dette område.

Artikel 17

1. De i denne konvention deltagende stater kan anmode om teknisk bistand fra UNESCO, specielt med hensyn til:
 - a) information og uddannelse;
 - b) konsultation og ekspertrådgivning;
 - c) koordination og mægling.
2. UNESCO kan på eget initiativ gennemføre forskning og publicere undersøgelser over emner, der er relevante for den ulovlige flytning af kulturgenstande.
3. Med henblik herpå kan UNESCO desuden anmode kompetente ikke-statslige organisationer om samarbejde.
4. UNESCO kan på eget initiativ stille forslag til de i denne konvention deltagende stater vedrørende gennemførelse af konventionens bestemmelser.
5. Efter anmodning fra mindst to stater, som er deltagere i denne konvention, og som er uenige om dens gennemførelse, kan UNESCO virke som mægler med henblik på at opnå forlig mellem dem.

Artikel 18

Denne konvention er udfærdiget på engelsk, fransk, russisk og spansk, og de fire tekster har samme officielle gyldighed.

Artikel 19

1. Denne konvention skal underkastes ratifikation eller godkendelse af UNESCOs medlemsstater i overensstemmelse med deres respektive forfatningsmæssige procedurer.

2. Ratifikations- eller godkendelsesdokumenterne skal deponeres hos UNESCOs generaldirektør.

Artikel 20

1. Denne konvention skal kunne tiltrædes af alle stater, som ikke er medlemmer af UNESCO, og som af organisationens styrelsesråd bliver opfordret til at tiltræde den.
2. Tiltrædelse gennemføres ved deponering af et tiltrædelsesdokument hos UNESCOs generaldirektør.

Artikel 21

Denne konvention træder i kraft tre måneder efter, at det tredje ratifikations-, godkendelses- eller tiltrædelsesdokument er deponeret, men kun for så vidt angår de stater, som har deponeret deres respektive dokumenter på eller forud for dette tidspunkt. Med hensyn til alle andre stater træder den i kraft tre måneder efter, at den pågældende stats ratifikations-, godkendelses- eller tiltrædelsesdokument er deponeret.

Artikel 22

De i denne konvention deltagende stater erkender, at konventionen gælder ikke alene for deres moderlande, men desuden for alle de områder, for hvis internationale forbindelser de er ansvarlige. De påtager sig om nødvendigt at konsultere regeringer eller andre kompetente myndigheder inden for disse territorier i forbindelse med eller forud for ratifikation, godkendelse eller tiltrædelse med henblik på at sikre sig, at konventionen vil blive anvendt inden for disse territorier og at underrette UNESCOs generaldirektør om, hvilke territorier den gælder

for, således at meddelelsen træder i kraft tre måneder efter datoen for dens modtagelse.

Artikel 23

1. Enhver stat, der er deltager i denne konvention, kan opsig konventionen på egne vegne eller på det territoriums vegne, for hvis internationale forbindelser den er ansvarlig.
2. Opsigelsen skal meddeles skriftligt i et dokument, som deponeres hos UNESCOs generaldirektør.
3. Opsigelsen træder i kraft tolv måneder efter modtagelse af opsigelsesdokumentet.

Artikel 24

UNESCOs generaldirektør skal underrette organisationens medlemsstater, de stater der ikke er medlem, men som der henvises til i artikel 20, samt de Forenede Nationer angående deponering af alle de ratifikations-, godkendelses- og tiltrædelsesdokumenter, der er omtalt i artiklerne 19 og 20, og om de meddelelser og opsigelser, der er omtalt i artiklerne 22 og 23.

Artikel 25

1. Denne konvention kan revideres af UNESCOs Generalkonference. Enhver sådan revision vil imidlertid kun være bindende for de stater, som bliver deltagere i den reviderede konvention.
2. Såfremt generalkonferencen vedtager en ny konvention, som helt eller delvist ændrer denne konvention, skal nærværende konvention, med mindre andet er bestemt i den nye konvention, ikke længere kunne ratificeres, godkendes eller

tiltrædes fra den dato på hvilken den nye reviderede konvention træder i kraft.

Artikel 26

I overensstemmelse med artikel 102 i FNs Charter skal denne konvention registreres i FNs sekretariat efter anmodning af UNESCOs generaldirektør.

Udfærdiget i Paris den syttende dag i november 1970 i to autentiske eksemplarer, og forsynet med underskrift af Præsidenten for generalkonferences 16. samling og UNESCOs Generaldirektør, som skal depone-res i UNESCOs arkiver, og hvoraf to bekræftede tro kopier skal udleveres til alle de i artikel 19 og 20 omtalte stater samt til FN.

Foranstående er den autentiske tekst til den konvention, der behørigt er vedtaget af UNESCOs generalkonference ved dens 16. samling, som blev holdt i Paris og erklæret for afsluttet den 14. november 1970.

TIL BEKRÆFTELSE AF OVENSTÅENDE har vi undertegnet denne konvention den 17. november 1970.

Præsident for Generalkonference

ATILIO DELL'ORO MAINI

Generaldirektør

RENE MAHEU

Bekræftet kopi

Paris

Direktør, Kontor for Internationale
Standarder og Juridiske Anliggender,
UNESCO

**Forslag til lov
om
sikring af kulturværdier i Danmark**

Kapitel 1.
Formål og område.

§ 1. Lovens formål er at sikre den danske kulturarv gennem bevaring af kulturværdier i Danmark.

§ 2. Loven omfatter følgende kulturværdier, som ikke er i offentligt eje:

- 1) kulturgenstande fra tiden før 1660,
- 2) kulturgenstande, som har en værdi på 100.000 kr. eller derover, og som er ældre end 100 år.

Stk. 2. Ministeren for kulturelle anliggender kan, når særlige omstændigheder taler derfor, beslutte, at § 3 finder anvendelse på kulturgenstande, selv om de ikke opfylder betingelserne i stk. 1.

Stk. 3. Det beløb, der er nævnt i stk. 1, nr. 2, forhøjes eller nedsættes med 3 procent for hver fulde 3 points' udsving i reguleringspristallet for juli i forhold til januar 1980 (= 100).

Kapitel 2.

Beskyttelse af kulturværdier.

§ 3. Udførsel af kulturgenstande fra Danmark kræver særlig tilladelse.

§ 4. Det påhviler ejeren at søge udførselstilladelse til de kulturgenstande, der er omfattet af § 2, stk. 1.

Stk. 2. Såfremt der efter bestemmelsen i § 2, stk. 2, er truffet beslutning om, at kulturgenstande ikke må udføres uden særlig tilladelse, underretter ministeren for kulturelle anliggender ejeren om denne beslutning. En ejer, der har modtaget en sådan underretning, og som ønsker at udføre genstanden, skal søge tilladelse til udførsel, og meddele ministeren for kulturelle anliggender ændringer i ejerforholdet.

§ 5. Uanset bestemmelserne i § 3 kan kulturgenstande udføres uden tilladelse, når udførsel sker midlertidigt af statslige eller statsstøttede museer eller af andre samlinger efter ministerens bestemmelse.

Kapitel 3.

Udførselstilladelser.

§ 6. Udførselstilladelse meddeles af ministeren for kulturelle anliggender efter forelæggelse for et særligt sagkyndigt udvalg, der består af rigsantikvaren, direktøren for Statens Museum for Kunst samt et medlem udpeget af Statens Museumsnævn.

Stk. 2. Udførselstilladelse til bøger og andet, der henhører under Det kongelige Biblioteks samleområde, meddeles dog af ministeren efter forelæggelse for overbibliotekaren ved Det kongelige Bibliotek. Udførselstilladelse til de private arkivalier, der henhører under Rigsarkivets samleområde, meddeles af ministeren efter forelæggelse for rigsarkivaren.

§ 7. Ansøgning om udførselstilladelse til kulturgenstande indsendes til ministeriet for kulturelle anliggender.

Stk. 2. Ansøgningen skal ledsages af en værdiansættelse og af et fotografi af genstanden i 2 eksemplarer. Det sidstnævnte gælder dog ikke, hvis ansøgningen vedrører kulturgenstande, der er omfattet af § 6, stk. 2. Genstanden skal efter anmodning kunne besigtiges.

Stk. 3. Ministerens afgørelse skal foreligge senest 3 måneder efter, at ansøgningen er modtaget i ministeriet for kulturelle anliggender.

§ 8. Udførselstilladelse skal gives i følgende tilfælde:

- 1) Når ejeren kan bevise, at genstanden er skabt uden for Danmark og indført hertil inden for de sidste 100 år,
- 2) Når ejeren godtgør, at genstanden ønskes udført som en del af hans indbo i forbindelse med hans varige bosættelse uden for Danmark.

§ 9. Udførselstilladelse til de kulturgenstande, der er omfattet af § 6, stk. 2, kan betinges af adgang til kopiering på den pågældende institutions bekostning.

§ 10. Udførselstilladelser har gyldighed i 5 år.

Kapitel 4.

Retsvirkninger af udførselsforbud.

§ 11. Hvis en ansøgning om udførselstilladelse afslås, fremsætter ministeren for kulturelle anliggender et tilbud om erhvervelse af genstanden til en pris, der kan opnås ved salg i det åbne marked.

Stk. 2. Ministeren rådfører sig med særligt sagkyndige om genstandens værdi.

Stk. 3. Statens tilbud om erhvervelse af genstanden bortfalder, såfremt ejeren ikke har accepteret dette senest 3 måneder efter afgivelsen. Genstanden skal herefter forblive i Danmark. Det samme er tilfældet, hvis ejeren ikke ønsker at acceptere tilbuddet.

§ 12. På de årlige finanslove opføres en bevilling til gennemførelse af erhvervelser efter § 11.

§ 13. Genstande, som er erhvervet efter bestemmelsen i § 11, indgår i et statsligt eller statsstøttet museums samlinger eller i andre samlinger efter ministerens bestemmelse. I særlige tilfælde kan genstanden dog efter ministerens bestemmelse forblive på det sted, hvor den hidtil har været placeret.

Kapitel 5.

Straffebestemmelser.

§ 14. Med..... straffes den, der overtræder § 4, stk. 1, tilsidesætter påbud efter § 4, stk. 2, eller overtræder § 11, stk. 3, 2. og 3. punktum.

Kapitel 6.

Ikrafttrædelsesbestemmelser m.v.

§ 15. Loven medfører ingen ændring i § 5, stk. 1, og § 11, stk. 1, nr. 6, i lov nr. 291 af 6. juni 1984 om museer m.v.

§ 16. Loven træder i kraft den

§ 17. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

